



INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Zahranिčně obchodní politika

Vzdělávací materiál ke kurzu Zahranिční obchod

Slezská univerzita v Opavě

Okresní hospodářská komora Karviná

2010 - 2013

Výukový materiál je výstupem projektu „Posílení konkurenceschopnosti zaměstnanců malých a středních firem v Moravskoslezském kraji prostřednictvím vzdělávání v oblasti mezinárodního obchodu a exportu“, zkráceným názvem **ŠKOLA ZAHRANIČNÍHO OBCHODU**, reg. č. CZ.1.07/3.2.07/01.0036. Projekt je realizován v rámci Operačního programu Vzdělávání pro konkurenceschopnost, přičemž realizátory jsou Slezská univerzita v Opavě a Okresní hospodářská komora v Karviné.

Realizátoři již delší dobu silně vnímají absenci dalšího odborného vzdělávání v oblasti zahraničního obchodu. Nedostatek vhodné nabídky vzdělávacích programů v této oblasti oba partneři vysledovali v rámci jednání s celou řadou spolupracujících subjektů v Moravskoslezském kraji. Jedná se o firmy a organizace, které čerpají informace přímo z trhu, tzn. od firem zapojených do zahraničního obchodu, či podniků, které se do zahraničního obchodu teprve hodlají zapojit a hledají na trhu kvalifikovanou pracovní sílu. Pro důkladné ověření této potřeby dalšího odborného vzdělávání provedli projektoví partneři monitoring potřeb trhu (poptávka zaměstnavatelů po zaměstnancích s kvalifikací v zahraničním obchodě a mezinárodním marketingu; zmapování zájmů zaměstnanců firem a zájemců o práci v zahraničním obchodě), z něhož vyplynula jednoznačná potřeba nabídky ucelených, prakticky zaměřených, výukových kurzů zahraničního obchodu. V současnosti jsou na trhu dalšího vzdělávání v Moravskoslezském kraji nabízeny kurzy a semináře, které se většinou zaměřují na jedno či více témat zahraničního obchodu, ale žádný z nich nepokrývá nabídku vzdělávání v zahraničním obchodě komplexně. Zaměstnanci firem a zájemci o práci v zahraničním obchodě nemají možnost absolvovat ucelený vzdělávací program, po jehož absolvování by byli schopni pracovat jako manažeři zahraničního obchodu znalí všech důležitých oblastí dané problematiky. Proto projektoví partneři považují za nanejvýš důležité vytvořit prakticky orientovaný vzdělávací program zahraničního obchodu a mezinárodního marketingu, který umožní jeho absolventům získat vysoce konkurenční postavení na trhu práce a vytvořit si tak podmínky pro lepší pracovní uplatnění.

Tento projekt je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky.

Zahraničně obchodní politika

Doc. Ing. Pavel Nezval, Ph.D.

Karviná

1. Mezinárodní obchodní smlouvy a dohody

V rámci této kapitoly:

- se seznámíte s historií obchodních smluv
- pochopíte roli a význam Všeobecné dohody o obchodu a clech
- seznámíte se s rolí a funkcemi Světové obchodní organizace
- pochopíte problémy současné mezinárodní obchodní politiky
- získáte informace o nástrojích zahraničně obchodní politiky země

1.1 Stručná historie mezinárodních dohod a smluv

Mezinárodní obchod je historicky nejstarší formou vnějších ekonomických vztahů. No úsvitu moderních dějin propojoval dálkový obchod tehdy známé civilizace. Hedvábná stezka propojovala Čínu a Střední Východ, který byl obchodem v oblasti středoziemního moře spojen s Evropou. Úspěšný rozvoj tohoto obchodu vyžadovalo stabilní podmínky a pravidla za nichž mohl probíhat. Ty měly zajistit smlouvy uzavírané mezi zúčastněnými stranami (státy, ve středověku jimi byla i jednotlivá přístavní města a jejich seskupení, např. „Hansa“) k zajištění těchto podmínek. Do těchto smluv se promítal jednak přístup dané strany k obchodu jako zdroji bohatství, jednak jejich mocenskopolitické zájmy. Mohutným impulsem k dalšímu rozvoji mezinárodního obchodu pak byly zámořské objevitelské cesty.

Přístup jednotlivých zemí k obchodu byl dán převládající ekonomickou doktrínou. Tou nejstarší je merkantilismus, jejím protipólem pak je doktrína volného obchodu (laissez faire).

Merkantilismus

Zastánci **merkantilismu** vidí zdroj bohatství země v obchodu, jehož zdrojem je příliv zlata do země. Jeho zvýšení je možno dosáhnout omezováním dovozu, ochranou vlastních výrobců a podporou vývozu. Prosazují tedy zásady protekcionismu požadují, aby stát zasahoval do vnějších ekonomických vztahů tak, aby brzdil „negativní tendence pro národní hospodářství“ a posiloval tendence pozitivní. Tento přístup se projevoval jednak celní ochranou a jednak prosazováním nerovnoprávných smluv. Extrémní podobu této doktríny vyjadřovalo heslo „obohat' se na úkor svého souseda“.

Volný obchod

Zastánci **zásad volného obchodu** se opírají o zásady klasické ekonomie, zdroj bohatství je spatřován v efektivní výrobě a obchod umožňuje efektivní alokaci zdrojů s ohledem na komparativní výhody. Požadují svobodné podmínky pro obchod, naopak odmítají zásahy státu do zahraničního obchodu s tím, že

ponecháním prostoru volné hře tržních sil v mezinárodním měřítku se dosáhne optimálního začlenění každé země do mezinárodní dělby práce. Státu přiznávají pouze možnost evidence a statistiky pohybu zboží a služeb a nutnost zasahování jen v případech ohrožujících zdraví .

Uvedené doktríny se promítaly i do uzavíraných dvoustranných obchodních smluv. Příkladem merkantilistické smlouvy je, tzv. **Tordesillaská smlouva** uzavřená roku 1494 mezi Portugalskem a Španělskem. V ní si tyto země vymezily sféry vlivu na západní polokouli. Jinou smlouvou podobného smyslu byla tzv. **Methuenova smlouva** uzavřená mezi Anglií a Portugalskem v roce 1703. V ní si Anglie vynutila zvýšení svého vývozu do Portugalskou výměnou za snížení cel na dovoz portugalského vína. Smlouva v podstatě znamenala částečné hospodářské podřízení Portugalska Anglii.

Příkladem liberálních smluv je smlouva o založení Německé celní unie v roce 1850, nebo **Cobden-Chevalierova smlouva** uzavřená v roce 1860 mezi Francií a Anglií, již byla odstraněna veškerá cla mezi těmito zeměmi.

V historii světové ekonomiky převažovaly, až na období II. poloviny XIX. století, protekcionářské přístupy k zahraničnímu obchodu. Je paradoxem, že v období, kdy nejvyspělejší země světa uzavíraly liberální obchodní smlouvy, v dalších zemích nastoupila nová vlna protekcionismu, která je označována jako ekonomický nacionalismus. K merkantilismu se totiž hlásila řada německých ekonomů (F. List, W. Sombart) pro něž merkantilismus představoval státotvornou politiku. Nově sjednocené Německo nastoupilo dráhu dohánění vyspělejších zemí (Anglie a Francie) a k tomu využilo právě protekcionismus v zahraničním obchodě. Uvedená politika ovšem vyústila v mocenský střet vyvolaný snahou po přerozdělení kolonií, v nichž byl spatřován zdroj bohatství.

Velmi masivně byl protekcionismus rovněž uplatněn zejména mezi dvěma světovými válkami, kdy byl jednou z příčin pomalého zotavování ekonomik z krize 30. let. Impulsem k zahájení všeobecné celní války bylo přijetí **Smooth-Hawleyova zákona** v roce 1930, jímž byla zavedena v USA nejvyšší cla v jejich dosavadních dějinách.

Zahraně
obchodní
politika

Mezinárodně obchodní politika v té době představovala souhrn **zahraničně obchodních politik států**, které se snažily zahraniční obchod podřídit zájmům domácí ekonomiky. Z toho do jisté míry vyplýval i konfrontační charakter zahraničně obchodní politiky, který vyvrcholil právě celní válkou v 30. letech XX. století.

Teprve po II. světové válce lze opět zaznamenat pokusy o omezení reglementace zahraničního obchodu a jeho uvolnění, neboť výše cel se stala brzdou vzájemného obchodu a tedy i ekonomického růstu jednotlivých zemí. Tato aktivita je spojena s podpisem Všeobecné dohody o obchodu a clech (GATT) a pokusem o vytvoření **Mezinárodní obchodní organizace (ITO, International Trade Organization)**.

Mezinárodní
obchodní
politika

Teprve v této souvislosti lze hovořit o vzniku **mezinárodní obchodní politiky** jako takové, neboť teprve GATT přinesla pravidla a principy, jimiž se ve svých zahraničně obchodních politikách zavázaly řídit signatářské země. Jejím garantem měla být pak i organizace, na jejíž půdě měly být řešeny společné problémy zahraničního obchodu. Ta však byla vytvořena až mnohem později. Nicméně na utváření mezinárodní obchodní politiky působily i další mezinárodní organizace, které se ve své činnosti zabývaly i mezinárodním obchodem. Jednalo se především o organizace, které

vznikaly pod patronací OSN, ale i nevládní mezinárodní organizace jako Mezinárodní obchodní komora (viz dále).

I když se díky jednání v rámci GATT podařilo podstatně snížit úroveň cel v mezinárodním obchodě, nedošlo k jednoznačnému vítězství zásad volného obchodu. Problémy ochrany domácích výrob se přenesly do jiné polohy, diskriminace nabyla formu uplatňování technických překážek. I když i tyto problémy byly na půdě GATT vyřešeny, zůstal jeden zásadní problém mezinárodního obchodu nevyřešen. Jedná se o problém zapojení méně rozvinutých ekonomik do světového obchodu.

Rozvojové země považují dosavadní liberalizaci obchodu, její formu, za, pro sebe, nepřijatelnou. Dožadují se vstupu na trhy hospodářsky vyspělých zemí pro ty výrobky, u nichž mohou konkurovat nízkými mzdami (např. textilní a oděvní průmysl, zemědělská produkce). Hospodářky vyspělé země se tomu pochopitelně z vnitropolitických důvodů brání a naopak snaží se prosadit do mezinárodního obchodu zásady boje proti tzv. sociálním dumpingu. Ukazuje se, že další liberalizace mezinárodního obchodu narazila na překážku, která se bude odstraňovat jen velmi těžko a zřejmě je i příčinou nedokončených jednání Katarského kola, které mělo vést k dalšímu prohloubení doposud uzavřených mnohostranných smluv (viz kap.1.3.1).

1.2 Všeobecná dohoda o clech a obchodu

GATT

Vysoká úroveň cel z let mezi světovými válkami a poválečné potíže s dosažením ekonomického rozvoje vedla ke snahám uvolnit vzájemný obchod mezi zeměmi. Výrazem těchto snah bylo uzavření **Všeobecné dohody o clech a obchodu** - GATT (General Agreement on Tariffs and Trade) a sice 23.9.1947. Jedná se o mnohostrannou obchodní dohodu, obsahující soustavu pravidel, jimiž se mají smluvní strany řídit při úpravě a provádění zahraničně obchodních styků. V době založení bylo signatáři GATT 23 zemí včetně Československa, v roce 1992 podepsalo GATT již 116 zemí, na které připadalo 90% světového obchodu. GATT představuje základ mezinárodní obchodní politiky.

Významný přínos této dohody pro liberalizaci světového obchodu byl dosažen zejména díky tomu, že všechny signatářské země se podpisem zavazují k bezpodmínečnému dodržování hlavních článků dohody. Jednalo se o mezinárodně závaznou právní normu, která zahrnovala i možnost sankcí. Pro kontrolu plnění dohod a organizování dalších jednání byl zřízen sekretariát GATT, který sídlil v Ženevě. Zásady GATT vycházely z neoliberalistických představ o výhodách svobodného světového obchodu pro všechny země. Ty mají usilovat o odstranění všech překážek mezinárodního obchodu. Všeobecná dohoda prosazovala od počátku tyto základní principy:

Principy
GATT

- mezinárodní obchod se má uskutečňovat bez diskriminace, což má být zajišťováno udělováním doložky nejvyšších výhod
- domácí průmysl může být chráněn pouze cly, používání kvantitativních omezení má být výjimečné
- sporné otázky je třeba řešit konzultacemi mezi dotčenými stranami.

Integrální součástí dohody GATT jsou tzv. **Listiny koncesí**. Jedná se o registr závazků obsahující především dovozní celní sazby každé členské země, které se tato země zavázala uplatňovat na dovozy zboží pocházející z kterékoliv jiné členské země GATT. Sjednání

těchto mnohostranných koncesí bylo složitým procesem, založeným na reciprocitě. Proto je Listina koncesí každé členské země poměrně stabilní a není ji možné měnit na základě jednotlivých požadavků dovozců nebo výrobců.

Proces snižování cel a odstraňování překážek se uskutečňoval pomocí tzv. **jednacích kol** **GATT** (celních konferencí). Těchto jednání se zúčastňovalo jen několik největších producentů dané komodity. Jednání se vedla na základě reciprocity a výsledky ujednání – snížení cel se na ostatní účastníky GATT přenášelo prostřednictvím doložky nejvyšších výhod.

Pochopitelně s ujednání GATT lze poskytovat výjimky ať už jednorázové nebo trvalé. Např. doložka nejvyšších výhod se nevztahuje na výhody poskytnuté zemím, které si je poskytly v rámci jiných smluv. Jedná se o tyto případy:

- smlouva o zóně volného obchodu,
- smlouva o celní unii,
- celních preferencí mezi bývalými metropolemi a koloniemi,
- pohyb pracovníků v malém pohraničním styku,
- celní preference při kabotážní přepravě,
- všeobecného systému celních preferencí.

GATT sehrál v poválečném světě pozitivní úlohu tím, že jednak zabránil dalšímu zvyšování cel, jednak zajistil postupné snížení celních bariér a to univerzální položkou nejvyšších výhod a pořádáním zvláštních celních konferencí. Jejich účelem bylo dojednat a základě bilaterálních jednání, mezi hlavními dodavateli, výrobek po výrobku, celní koncese, které se automaticky rozšířily i na ostatní smluvní země GATT. Od roku 1947 do roku 1960 proběhly čtyři celní konference. Další jednání trvala již delší dobu než jeden rok, proto se označovala jako jednací kola.

První bylo **Dillonovo kolo**, které proběhlo v letech 1960-61, a které se zaměřilo na snížení cel. Jednání v rámci kola probíhala tak, že se zástupci producentů, kteří představovali 80% světové produkce dané komodity, dohodli s největšími odběrateli na snížení cel.

K dalším z těchto celních konferencí - kol patřilo **Kennedyho kolo**, probíhající od 3.5.1964 do poloviny května 1967. V průběhu jeho konání se podařilo postupně snížit cla v průměru o 50%. Mimo to se jednalo i o problematice antidumpingových opatření.

Velký význam v liberalizaci světového obchodu mělo **Tokijské kolo** (1973-1979), kdy se kromě o snížení celních sazeb, jednalo o netarifních opatřeních a rámcových obchodních dohodách. Cla byla snížena o dalších 20%. Tokijské kolo se však muselo zabývat novým jevem – vzestupem používání technických překážek obchodu, které mnohdy působily restriktivněji než cla. Byla přijata **Dohoda o technických překážkách** – **TBT** (Technical Barriers of Trade), jejímž cílem bylo odstranění nepřehlednosti technického práva. V dohodě byla zakotvena povinnost notifikace, tj. povinnost země poskytnout připravovanou technickou normu nebo předpis k připomínkování a posouzení ostatním členským zemím. Dále byl zdůrazněn požadavek vycházet při tvorbě národních norem a předpisů z existujících a mezinárodních norem přijatých v rámci ISO (Mezinárodní organizaci pro normalizaci) a IEC (Mezinárodní elektrotechnické komise).

Díky tomu se zvýšila průhlednost technického práva a subjekty, které se zajímají o určitý trh, nebo na něm etablované, jsou včas informované o technických podmínkách a jejich

změnách, což na jedné straně snižuje jejich náklady a zvyšuje jejich konkurenceschopnost. Nedostatkem Tokijského kola bylo nedostatečné institucionální zabezpečení smlouvy a tím i přetrvávající možnost diskriminace.

Uruguayské kolo

Poslední celní konferencí GATT bylo **Uruguayské kolo**, které proběhlo v letech 1986 - 1992. Toto jednání se zaměřilo na uzavření dosud nejrozsáhlejší dohody o duševním vlastnictví a obchodu službami a dále prosazení návrhu na další snížení celních tarifů o třetinu, ale také snížení vládních dotací na zemědělskou produkci a liberalizaci zemědělského obchodu. Zde jednání narazila na spor mezi USA a EU.

Podstata problému je patrná z náplně jednání kola a zejména pak z dohody z Blair House.¹ Náplň uruguayského kola pak tvořily následující problémy:

- snížení celních sazeb o 30%,
- liberalizace obchodu s tropickými rostlinami,
- liberalizace obchodu s rybami, dřevem, neželeznými kovy a minerály,
- omezení subvencí, snížení celních sazeb, a omezení vlivu sanitárních norem u zemědělské produkce,
- změna pravidel obchodování s duševním vlastnictvím,
- vypracování rámce pravidel pro liberalizaci trhu se službami a audiovizuálními prostředky,
- zjednodušení procedurálních forem při řešení sporů,
- institucionální reorganizace GATT s cílem založit světovou organizaci obchodu, která by měla GATT nahradit.

Uruguayské kolo bylo ukončeno 15.dubna 1994 v Marakéši, kde byla podepsána **Marakéšská deklarace** oceňující výsledky Uruguayského kola a zároveň byl podepsán Závěrečný akt shrnující výsledky jednání. Které spočívaly v :

- Zlepšení podmínek přístupu na trh tzv. Marakéšský protokol ke GATT 1994 (jednalo se o průmyslové výrobky, textil a ošacení a zemědělství).
- Aktualizaci výkladu a provádění některých článků GATT 1994. Jednalo se následující dohody:
 - Dohoda o uplatňování sanitárních a fyto-sanitárních opatřeních
 - Dohoda o technických překážkách obchodu

¹ Klíčovým bodem Uruguayského kola byla dohoda z Blair House podepsaná mezi USA a EU v listopadu 1992, která stanovila:

- redukcí dotací do zemědělství o 20%,
- snížení subvencí zemědělského exportu o 36% a celkových dotací agrárního exportu o 21% během šesti let,
- omezení osevních ploch olejnin v EU o 400 tis. ha,
- respektování mírové doložky, kdy USA a EU proti sobě nepřijmou diskriminační opatření v příštích šesti letech,
- snížení subvencovaného vývozu hovězího z EU do Asie.

Jednání bylo úspěšně ukončeno 15.12.1993, i když zůstaly některé nedořešené problémy. Zvítězila vůle po kompromisu, která odvrátila nebezpečí celních válek mezi EU a USA v oblasti zemědělské produkce a celkové zhoršení situace světového obchodu.

- Dohoda o investičních opatřeních majících vztah k obchodu (TRIMS)
 - Dohoda o uplatňování antidumpingového kódu
 - Dohoda o celní hodnotě
 - Dohoda o kontrole před odesláním
 - Dohoda o subvencích a vyrovnávacích opatřeních
 - Dohoda o ochranných opatřeních
- Uzavření Všeobecné dohody o obchodu se službami (GATS).
 - Uzavření Dohody o obchodních aspektech práv k duševnímu vlastnictví včetně obchodu padělaným zbožím (TRIPS).
 - Uzavření dohody o zřízení Světové obchodní organizace (WTO).

Lze konstatovat, že úspěšným uzavřením Uruguayského kola a podpisem dalších významných smluv a zejména vytvořením Světové obchodní organizace lze uzavřít významnou etapu v utváření mezinárodní obchodní politiky. Nicméně, jak ukázal další vývoj jednání organizovaných již pod záštitou WTO, Uruguayské kolo nevyřešilo problém, který se ukázal jako zásadní pro fungování světového obchodu a to problematiku protekcionářství v oblasti zemědělské produkce ze strany EU a USA. Průběh dalších jednání bude nastíněn v kapitole týkající se WTO.

1.2.1 Všeobecná dohoda o obchodu službami

GATS

Všeobecná dohoda o obchodu službami - GATS (General Agreement on trade of services) představuje soubor pravidel, jimiž se mají řídit signatářské země v oblasti obchodu se službami. Nutnost uzavření takové dohody byla dána rostoucím významem služeb v mezinárodním obchodě. Podíl služeb na HDP činil na 40% v RZ a 70% v HVZ na zaměstnanosti pak 50-75% (JUNG, PRUŠA, 1994). Obchod se službami však byl rovněž doprovázen růstem omezení a nedostatek mezinárodních úprav, které by zajistily, podobně jako je tomu v obchodě se zbožím, aby se uskutečňoval na základě mnohostranně dohodnutých a závazných pravidel, podnítil HVZ, aby od počátku 80. let XX. století začaly prosazovat regulaci a liberalizaci obchodu se službami.

Základní motivací úsilí o liberalizaci obchodu službami bylo omezit existující bariéry a dosáhnout vzájemných výhod. Efektivnost služeb a náklady s nimi spojené značně ovlivňují životní úroveň, přičemž soutěž v oblasti služeb vede k zvýšení jejich kvality a snížení nákladů.

Cílem všeobecné dohody bylo:

- vybudovat základní strukturu práv a závazků, které usměřují formulování národního zákonodárství, politiky a regulačních opatření v oblasti služeb,
- zajistit cizím dodavatelům služeb liberálnější přístup na trhy a poskytnout jim národní zacházení.

Dohoda spočívá na třech pilířích. Prvním je rámcová základní dohoda obsahující základní závazky, které se vztahují na všechny smluvní strany. Druhý obsahuje specifické národní závazky, jež jsou předmětem plynulého procesu liberalizace a příslušné národní listiny závazků. Třetí zahrnuje přílohy zabývající se specifickou situací v jednotlivých sektorech služeb.

Práva
duševního
vlastnictví

1.2.2 Dohoda o obchodních aspektech práv k duševnímu vlastnictví včetně obchodu padělaným zbožím.

Dohoda o obchodních aspektech práv k duševnímu vlastnictví včetně obchodu padělaným zbožím - TRIPS (Trade Related Aspect of Intellectual Property Rights) představuje soubor pravidel, která vytváří společnou základní úroveň ochrany, které vycházejí ze zásad GATT.

Uzavření této dohody bylo vyvoláno vzrůstajícím významem práv k duševnímu vlastnictví (PDV) pro rozvoj mezinárodního obchodu a pokračující nárůst obchodu padělaným zbožím a nepřiměřená ochrana proti tomu. Jejimi iniciátory byly HVZ, které považují PDV za nezbytný předpoklad rozvoje obchodu, investic, národních ekonomik a převodu technologií. Vychází se z toho, že většina zboží je výsledkem duševního úsilí, výzkumu a tvůrčí činnosti, bez kterých by toto zboží ztratilo svou specifickou totožnost, vytvářenou takovými činiteli jako jsou vynálezy, inovace, design, obchodní známky nebo zeměpisná označení.

Porušování PDV působí na obchod stejně tak, jako kdyby zboží prodávané na trhu bylo systematicky poškozováno, kradeno, nebo ničeno. Opomenutí uznat nebo chránit PDV znamená podporovat nejen neoprávněné přivlastňování užitků od zákonných držitelů nebo vlastníků, ale i podvádění spotřebitelů.

Souběžný vývoj technologických schopností v HVZ a postupná eroze schopnosti řady HVZ soutěžit v oborech tradiční výroby učinily z PDV novou oblast komparativních výhod.

Dohoda vymezuje především sedm hlavních kategorií PDV jimiž jsou:

- autorská práva a příbuzná práva
- ochranné známky
- zeměpisná označení
- průmyslové vzory
- patenty
- topografie polovodičových výrobků
- ochrana obchodního tajemství a jiných nezveřejněných informací,

a dále dohoda vymezuje:

- způsob kontroly protisoutěžních praktik
- prostředky k dodržování PDV
- nápravná opatření
- opatření na hranici
- náležitosti trestního řízení
- postupy předcházení sporům a jejich urovnání.

1.3 Světová obchodní organizace

Jednání GATT byla poznamenána tím, že původně vznikla jako dočasné obchodní ujednání. Opuštění záměru vytvořit ITO postavilo smluvní strany GATT před úkol, zabývat se značným počtem právních a institucionálních otázek pragmatickým způsobem, případ od případu. Tím se ve fungování a věcném uplatňování GATT se zakořenil pragmatismus, byly vytvořeny různé pomocné orgány a vytvořila se pravidla jednání, která GATT vtiskla

charakter mezinárodní organizace. Uvedená situace činnost GATT nekomplikovala, pokud dohody podepsalo jen málo zemí. V 60. letech přistoupil k dohodě značný počet, zejména rozvojových, zemí, které přinesly své hospodářské problémy, ale taky zvyklosti a tradice.

Kritickou se ukázala zejména situace během Tokijského kola, kdy smluvní strany stanuly před prakticky nepřekonatelnými procedurálními problémy a tak zejména v oblasti netarifní byla přijata celá řada vedlejších dohod a ujednání. Každá z dohod Tokijského byla podepsána jen částí členů GATT, což v dalších letech vedlo ke konfliktům a sporům mezi členskými zeměmi. GATT se stala složitou a obtížně zvladatelnou. Proto byly podány návrhy na zřízení zastřešující organizace. Tyto návrhy podporovaly zejména ES, Kanada a Švýcarsko. USA zaujímaly k založení organizace zdrženlivý postoj.

V prosinci 1995 se v Marakéši uskutečnilo 51. zasedání smluvních zemí GATT, které rozhodlo o ukončení činnosti jeho sekretariátu a nahrazení jeho činnosti **Světovou organizací obchodu WTO** (World Trade Organization). Ta zahájila činnost k 1.1.1995.²

WTO je novým subjektem světové ekonomiky, má hrát úlohu třetího pilíře ovlivňujícího světový obchod a světovou ekonomiku spolu s MMF a IBRD. WTO je plnoprávnou organizací, zatímco GATT byl jen mezivládní smlouvou. Jádrem činnosti WTO je problematika upravovaná GATT, avšak rozšířená o všechny změny a ujednání, která se k původní smlouvě přidala během jeho existence. WTO má oproti GATT širší pole působnosti, vnáší do mezinárodního obchodu regulaci služeb, práv k duševnímu vlastnictví a problematiku investic.

Cíle WTO (články I-II dohody). Dohoda zřizující WTO deklaruje obdobné cíle jako GATT, tj. zvýšení životní úrovně, zajištění plné zaměstnanosti a stále rostoucích reálných příjmů a účinné poptávky, rozšíření výroby a obchodu se zbožím. tyto cíle jsou rozšířeny o nové myšlenky, jako je zajištění udržitelného ekonomického rozvoje a ochrana a zachování životního prostředí způsobem slučitelným s potřebami úrovně ekonomického rozvoje jednotlivých zemí.

Dohoda vytváří společný institucionální rámec pro obchodní vztahy členských zemí pro všechny dohody jež tvoří přílohy dohody. Jedná se o dosavadní GATT upravenou Uruguayským kolem. WTO má právní subjektivitu, je vybudována na přístupu tzv. jediného závazku, kdy členové WTO musí přijmout soubor všech závazků. Tento princip umožňuje zamezit parazitování některých členů na výhodách bez poskytnutí příslušné reciprocity. Podmínkou členství není účast na čtyřech vícestranných dohodách (dohoda o obchodu civilními letadly, dohoda o veřejných zakázkách, dohoda o hovězím mase a dohoda o mléčných výrobcích)

Funkce WTO (článek III dohody). Posláním WTO je poskytnout rámec pro provádění všech dohod, které byly sjednány a poskytnout fórum pro budoucí negociace. Dále bude WTO spravovat integrovaný systém GATT pro urovnávání sporů a mechanismus pro přezkoumávání obchodní politiky a bude spolupracovat s MMF a Světovou bankou při realizaci většího vzájemného propojení při vytváření a realizaci globální hospodářské politiky. Dohoda nemá žádná ustanovení pro formální, nebo právní svazky s OSN, na druhé straně umožňuje vyjednávání s nevládními organizacemi, které se zabývají otázkami v působnosti WTO. Činnost WTO se opírá o následující principy:

² K tomuto datu mělo WTO 125 členů a 28 zemí žádalo o přijetí (mezi nimi např. Čína a Rusko). V roce 2008 bylo členských zemí již 153 včetně Číny, která vstoupila do WTO v roce 2001. Rusko není členem doposud (konec roku 2010).

- princip liberalizace (jde o snahu o trvalé odstraňování tarifních a netarifních překážek obchodu)
- princip multilaterality (vyjadřuje stav, kdy na projednávání problémů se účastní více účastníků)
- princip konsolidace (spočívá ve fixaci existující úrovně cel, kdy signatářské země nemohou svévolně jejich výši měnit)
- princip nediskriminace (spočívá v poskytnutí stejného zacházení ve srovnání s jinými subjekty a je prosazován pomocí doložky nejvyšších výhod)
- princip parity (jde o stejné zacházení se zahraničními výrobky a osobami jako s domácími od okamžiku kdy překročí hranice země).

Struktura WTO (články IV-VIII). Nejvyšším orgánem WTO je **Konference ministrů obchodu**, která řeší otázky nejvyšší důležitosti, schází se nejméně 1x do roka. První zasedání se konalo v roce 1996 v Singapuru. Jednotlivé země pak zastupují stálí představitelé u WTO. Operativní problémy řeší Generální rada, jí jsou podřízeny stálé orgány:

- Rada pro obchod zbožím.
- Rada pro obchod službami.
- Rada pro obchodní aspekty práv k duševnímu vlastnictví.

Těmto radám jsou podřízeny pracovní výbory a negociační skupiny, což jsou znalci mezinárodní praxe a obchodního práva. Významné postavení mají výbory:

- Stálý odvolací výbor.
- Výbor pro obchod a rozvoj.
- Výbor pro obchod a životní prostředí.
- Výbor pro opatření přijímaná pro zlepšení platební bilance.
- Výbor pro rozpočet, finance a správu.

Společné jednání a hlasování (články IX a X). Při rozhodování se bude postupovat pomocí konsensu. Pokud se konsensu nedosáhne, přistoupí se k hlasování. Na zasedáních Ministerské konference a Generální rady bude mít každá země 1 hlas a rozhodnutí budou přijímána většinou hlasů s výjimkou rozhodnutí o uvolnění ze závazků a výkladu dohod, kdy se vyžaduje tříčtvrtinová většina hlasů.

Ministerská konference a Generální rada budou mít výhradní právo k provádění výkladu dohody o WTO a všech mnohostranných dohod. Pokud jde o změny a úpravy dohod pak taková jednání povede Ministerská konference a rozhodovat se bude na základě konsensu a s určitými výjimkami se stanou závaznými pro každého člena WTO po přijetí změn a úprav dvěma třetinami členů.

Dohoda usnadňuje i ustanovení o neuplatňování mnohostranných dohod mezi některými členy.

K významným změnám spojených se vznikem WTO je v článku III uvedené **Ujednání o pravidlech a postupech řídicí urovnání sporů a Mechanismus pro přezkoumání obchodní politiky.**

Jak ukazuje praxe, dochází mezi členskými zeměmi WTO ke sporům při uplatňování dohod.

Řešení
sporů

Ujednání klade při řešení sporů důraz na konzultace, které by se měly uskutečnit do 30 dnů po žádosti členské země o jejich uskutečnění. Pokud se do 60 dnů nenalezne řešení, stěžující si strana může požádat o ustanovení panelu. Členské

země mohou navrhnout i alternativní řešení jako, např. smírčí zprostředkovací řízení, nebo arbitráž. Na uplatňování Ujednání dohlédá Orgán pro urovnávání sporů, který v daném případě má pravomoci všeobecné rady.

Panely se obvykle skládají ze tří osob ze zemí, které nejsou stranami sporu. Sekretariát WTO vede seznam expertů splňující náročná kritéria odbornosti. Postup jednání panelů je přesně vymezen a měl by do šesti měsíců nalézt řešení. Orgán pro urovnávání sporů posuzuje zprávu panelu do 20 dní po jejich přijetí a musí být přijaty do 60 dnů od data jejich vydání. Proti rozhodnutí Orgánu je možno se odvolat u Odvolacího orgánu. ten je tvořen sedmi členy. Odvolací řízení nemá trvat déle než 60 dní. Odvolací orgán pouze posuzuje výklad práva panelem.

Po přijetí zprávy panelu má členská země povinnost oznámit své záměry ohledně uskutečnění přijatých doporučení. Orgán pro urovnávání sporů sleduje provádění doporučení až do úplného vyřešení případu.

TPRM
TPRB

Posláním **Mechanismu pro přezkoumávání obchodní politiky** - TPRM (Trade Policy Review Mechanism) je přispět k tomu, aby členové dodržovali pravidla, disciplínu a závazky přijaté v mnohostranných dohodách. Mechanismus umožňuje hodnotit obchodní politiku země a její dopady na mnohostranné obchodní závazky. Není však nástrojem pro vynucení jejich plnění. Byl zřízen **Orgán pro přezkoumávání obchodní politiky** - TPRB (Trade Policy Review Body), který periodicky prověřuje obchodní politiku a praktiky všech zemí. Hlavní čtyři obchodní země, tj. USA, EU, Japonsko a Kanada, jsou podrobovány zkoumání každé dva roky, dalších 16 zemí každé čtyři roky. Ostatní země včetně ČR budou předmětem prověrek každých 6 let.

TPRB používá jako základní podklad zprávu prověřované země a zprávy Sekretariátu WTO. Přezkoumání proběhne na pozadí širších ekonomických a rozvojových potřeb, cílů a politiky prověřovaných zemí, jakož i aktuální hospodářské situace. Přezkoumávání by mělo vést k lepšímu chápání a kolektivnímu hodnocení obchodní politiky a praktik jednotlivých členských zemí a zejména ke zhodnocení jejich vlivu na mnohostranný obchodní systém.

TPRB vyhodnotí působení TPRM nejpozději do 5 let po vstupu Dohody o WTO v platnost. Každý rok připraví TPRB přehled vývoje faktorů mezinárodního obchodního prostředí, které mají dopad na mnohostranný obchodní systém.

1.3.1 Katarské rozvojové kolo

Světové obchodní organizace která zahájila činnost 1.1.1995 převzala nejen agendu GATT a GATS, ale i její metody práce. Ty však dále obohatila o další významné prvky jako zavedení sledování vývoje obchodní politiky členských zemí a systémem pro řešení sporů. Základním prvkem jednání WTO zůstaly pravidelné konference ministrů obchodu členských zemí a jednací kola.

Od zrození WTO se uskutečnilo sedm konferencí. První konference se konala v Singapuru (9.-16.12.1996), druhá v Ženevě (18.-20.5. 1998), třetí v Seatlu (30.11.-3.12.1999) a čtvrtá v katarském Dauhá (9.-13.11.2001). Pátá konference pak proběhla v mexickém Cancúmu. 10.-15.09.2003). Šestá konference se konala v Hongkongu (prosinec 2005) a sedmá v Ženevě (30.11-02.12.2009)

Konferencí v Dauhá bylo zahájeno tzv. **Katarské rozvojové kolo**, které mělo být ukončeno k 1.1.2005. Zásadním textem, který byl přijat při jednání v Dauhá je tzv. Deklarace ministrů nazývaná rovněž **Rozvojový program z Dauhá**, který představuje první pracovní program

mnohostranné liberalizace obchodu a přijetí jeho nových pravidel od vzniku WTO. Předchozí jednání ještě probíhala ještě v rámci GATT.

Katarské rozvojové kolo si zvolilo ambiciózní cíl vyřešit dosud velmi spornou oblast ochrany trhu se zemědělskými produkty a sice snížit podpory zemědělcům, které narušují fungování volného trhu, omezit dovozní cla na zemědělskou produkci a eliminovat vývozní dotace a to jak na straně hospodářsky vyspělých zemích tak v zemích rozvojových. Dále měl být uvolněn trh služeb a posíleno konkurenční prostředí v oblasti zahraničních investic, zvýšena průhlednost státních zakázek a likvidace netarifních překážek obchodu tzv. **Singapurská témata**. Ta se týkají především:

Singapurská témata

- zaručení práv zahraničních investorů v hostitelské zemi
- zajištění stejných podmínek volné soutěže pro domácí a zahraniční firmy
- zjednodušení procedur při pohybu zboží přes hranice a snížení nákladů na celní procedury
- zajištění možností zahraničních firem ucházet se o vládní zakázky.

Jednání páté ministerské konference v mexickém Cancúnu mělo shrnout již dosažené výsledky jednání v oblasti zemědělství. Navržený kompromisní text měl být základem dalšího vyjednávání, otázka zemědělských dotací neměla být ještě uzavřena. Nicméně negociace skončily neúspěchem, jednání nedosáhlo ani svého minimálního cíle a roztržka, k níž došlo mezi HVZ a RZ byla takového rázu, že zpochybnila smysl WTO vůbec.

Podstata problému je patrná z následujícího stručného přehledu vývoje jednání. Klíčovým mezníkem v jednání byla dohoda USA a EU z června 2003, kdy se dohodl společný postup v některých otázkách. Tyto celky se totiž v Dauhá zavázaly, že podstatně omezí dotace farmářům. Ty dosahují 300 mld. USD ročně, což je šestkrát více než činí hospodářská pomoc rozvojovým zemím. Vyspělé země však nechtěly ustoupit pokud rozvojové země nepřistoupí na jejich návrh široce pojatých právních a obchodních reforem a nebudou tak samy ochotny něco nabídnout (POSPÍCHALOVÁ,2004).

Vlastní jednání v Cancúnu probíhala v pěti pracovních skupinách:

- Zemědělství
- Nezemědělské výrobky
- Služby
- Singapurská témata
- Implementační témata³

Rozvojové země ve snaze přimět USA, EU a Japonsko k ústupkům vytvořily nátlakovou skupinu označovanou jako G 21⁴ a kategoricky odmítly podmínění snížení zemědělských dotací ústupky v oblasti Singapurských témat z jejich strany. I když EU nabídla kompromisní stanovisko s tím, že vyňala z vyjednávání otázky investic a hospodářské soutěže nebylo dohody dosaženo. Proti tomu totiž protestovaly Japonsko a Jižní Korea. Ani uvedený kompromis proto nebyl přijat a konference byla ukončena.

³ Implementační témata zahrnovala otázky životního prostředí, práv k duševnímu vlastnictví, elektronický obchod a specifické zájmy rozvojových zemí.

⁴ Členy G21 byly následující země: Argentina, Bolívie, Brazílie, Chile, Ekvádor, Egypt, Filipíny, Guatemala, Indie, Indonésie, Jihoafrická Republika, Kuba, Kostarika, Kolumbie, Mexiko, Nigérie, Pakistan, Paraguay, Peru, Thajsko, Venezuela. Tyto země představovaly v roce 2002 8,1 % světového exportu. Představovaly tedy třetího největšího exportéra, což značně zvyšovalo jejich váhu při vyjednávání (blíže NEZVAL,2005)

Krizi WTO se podařilo překonat až tzv. **Ženevským kompromisem**, kdy se v noci z 31.7. na

Ženevský kompromis

1.8.2004 podařilo mezi skupinou HVZ a skupinou G-21 uzavřít dohodu, která umožní další jednání tak, aby Katarské kolo mohlo být uzavřeno na jednání v Hongkongu koncem roku 2005, nebo během roku následujícího. Podstata kompromisu spočívá v tom, že HVZ vyslovily souhlas s postupným odbouráváním zemědělských subsidií jako výhledového cíle, až na několik zvlášť citlivých komodit, přičemž tzv. singapurská témata byla odsunuta stranou. Hlavním argumentem zemí G-21 byl fakt, že nemohou zavádět potřebné standardy v obchodě prostě proto, že nemají vybudovanou potřebnou infrastrukturu na niž nemají peníze.⁵ Přehled dohodnutých témat obsahuje tabulka 1.

Nicméně nedostatkem kompromisu je fakt, že neobsahuje konkrétní termíny, nebo stropy pro přípustná cla a kvóty. Ty měly být dojednány po nástupu nového generálního ředitele WTO, jimž se od 1.9.2005 stal Pascal Lamy bývalý komisař EU pro obchod a představitel EU u WTO.

Tabulka 1-1 Témata dohodnutá v Ženevě na jednání WTO

Zemědělství	<ul style="list-style-type: none"> • Snížit subvence o 20% v prvním roce po uzavření dohody • Navýšit o 5% produkční limity • Postupně zrušit vývozní subvence • Postupně zrušit garanční a jistící programy • Pracovat na narovnání obchodních podmínek ve státních exportních agenturách • Snížit nejvyšší cla na zatím nespecifikovanou hladinu • Otázka obchodu s bavlnou nebude posuzována zvlášť
Průmyslové zboží	<ul style="list-style-type: none"> • Snížit dovozní limity pod maximální hladinu • Dále jednat o regulaci některých cel, nebo jejich úplném zrušení
Služby	<ul style="list-style-type: none"> • Členské země by měly předložit návrhy, v jakém časovém horizontu jsou schopny úplně liberalizovat své terciální sektory • Členské země by neměly požadovat výjimky pro některý ze sektorů služeb. Měly by ulehčit občanům pracovat v zahraničí
Uvolnění obchodu	<ul style="list-style-type: none"> • Pokračovat v jednání o uvolňování mezinárodního obchodu a zlepšit spolupráci mezi celními úřady jednotlivých zemí • Rozvojové země budou přijímat nové celní procedury v momentu, kdy bude panovat shoda o jejich připravenosti

Pramen: Hospodářské noviny

⁵ Na druhé straně celní řízení v rozvojových zemích jsou velmi složitá, neefektivní a zkorumpovaná, což se podílí na vysokých nákladech spojených z exportem do těchto zemí (POSPÍCHALOVÁ, 2003)

Jednání katarského kola nebyla ukončena ani během roku 2009 na konferenci v Ženevě. Zasedání bylo pojato jako výměna názorů na budoucí směřování WTO s tím, že byla vyslovena politická podpora k dalšímu vyjednávání v oblasti Rozvojového programu Dauhá.

1.3.2 Mezinárodní organizace ovlivňující mezinárodní obchodní politiku

I když Mezinárodní obchodní organizace vznikla až s téměř padesátiletým opožděním, vznikaly a existovaly další mezinárodní organizace, které se zabývaly problematikou mezinárodní obchodní politiky nebo zdokonalováním průběhu jednotlivých obchodních transakcí. Jednalo se jednak o organizace, které vznikaly na půdě OSN, dále mezivládní organizace a konečně nevládní organizace. K nejvýznamnějším patří tyto organizace:

- **Konference OSN o obchodu a rozvoji** (UNCTAD - Union Nation Conference on Trade and Development),
- **Evropská hospodářská komise OSN** (UNECE – Union Nation European Commission of Economics),
- **Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj** (OECD – Organization of Economic Cooperation and Development).
- **Mezinárodní obchodní komora** (ICC – International Chamber of Commerce).

UNCTAD

Konference OSN o obchodu a rozvoji. Organizace UNCTAD vznikla jako agencie OSN v roce 1964 na podporu integrace RZ do světové ekonomiky. Působí jako fórum pro mezivládní jednání podporované diskusí s experty, provádí sběr dat, výzkum a strategické analýzy, poskytuje technickou pomoc přizpůsobenou možnostem a podmínkám RZ s přihlédnutím k potřebám nejméně rozvinutých zemí.

Při vykonávání svých funkcí spolupracuje s organizacemi systému OSN, regionálními komisemi, s vládními institucemi nevládními organizacemi, soukromým sektorem včetně obchodních a průmyslových asociací. Nejvyšším orgánem je ministerská konference, která se koná jednou za čtyři roky. V období mezi konferencemi řídí práci UNCTAD řízena Radou pro obchod a rozvoj. Ta pak má komisi pro obchod a rozvoj a komisi pro investice podnikání a rozvoj.

K významným počínům UNCTAD patří **Všeobecný systém preferencí**, který zvýhodňuje obchod rozvojových zemí.

Evropská hospodářská komise OSN byla založena již v roce 1947⁶ a jejím cílem bylo

EHK

podpořit panevropskou ekonomickou integraci. Sdružuje jednak stávající členské země EU, jednak členské země SNS, země jihovýchodní Evropy ale i USA a Kanadu. Aktivit v pracovních skupinách a výborech se vedle členských zemí účastní i mezinárodní profesní a nevládní organizace. Jedná se o orgán OSN s významným vlivem na oblast tvorby pravidel pro dopravu, ochranu životního prostředí a mezinárodní obchod.

EHK poskytuje analýzy a doporučení pro hospodářskou politiku, ale hlavně se soustřeďuje na normy, standardy a konvence za účelem usnadnění obchodu v regionu i mimo něj. Za tím

⁶ Analogicky byly založeny další regionální ekonomické komise: Hospodářská komise pro Afriku, Hospodářská komise pro Latinskou Ameriku a Karibskou oblast, Hospodářská komise pro Asii a Tichomoří a Hospodářská a sociální komise pro západní Asii.

účelem vytváří podvýbory. Z pohledu zahraničního obchodu je významné Středisko pro usnadňování obchodu a elektronický obchod, které je nositelem programu EDIFACT (Electronic Data Interchange For Administration, Commerce, and Transport).

Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj. Vznikla v roce 1961 jako nástupkyně Organizace pro hospodářskou spolupráci v Evropě, která dohlížela a usměrňovala poválečnou obnovu v Evropě. Její hlavní činností je prosazení tržních principů v jednotlivých oblastech ekonomického života. Slouží jako fórum pro výměnu názorů a zkušeností z jednotlivých hospodářských politik. Základní oporou její činnosti analytická činnost. V oblasti obchodu se snaží jeho rozšiřování na nediskriminačním základě. V současné době má OECD 34 členů.

OECD

K prosazování svých názorů využívá OECD zejména kodexy, deklarace, úmluvy, směrnice, které mají převážně doporučující charakter.

K významným výstupům OECD, které ovlivňují mezinárodní obchodní politiku náleží zejména tzv. **Konsensus OECD**, což je **Ujednání o pravidlech pro oficiálně podporované vývozní úvěry** (podrobněji viz kap.13.1.1).

Mezinárodní obchodní komora byla založena v roce 1919, sídlí v Paříži. Jedná se o významnou mezinárodní nevládní organizaci, která sdružuje významné výrobní společnosti, banky a finanční instituce a asociace z více než 120 zemí. Prostřednictvím svých národních výborů podnikatelé přenášejí své zájmy, stanoviska a názory na představitele vlád všech zemí. ICC má poradní status v organizacích OSN, WTO a OECD.

ICC

Mezinárodní obchodní komora je zásadní autoritou při vytváření pravidel, podle kterých se provádí mezinárodní obchod. Tato pravidla jsou dobrovolná, ale jejich používání v každodenním styku z nich vytváří nezpochybnitelné uzance, které jsou základem férového obchodu.

ICC poskytuje i celou řadu služeb, z nichž nejdůležitější je řešení obchodních sporů v rámci stálého rozhodčího soudu.

1.4 Zahraničně obchodní politika země a její nástroje

Zapojení jednotlivých zemí do systému světové ekonomiky, v daném případě do světového obchodu zbožím a službami, ovlivňuje stát. Toto ovlivňování nachází výraz v obchodní politice státu.

Obchodní politika

Zahraničně obchodní politika státu představuje chování státu vůči zahraničnímu obchodu. Obsahuje soubor cílů a nástrojů, jimiž vláda přímo či nepřímo reguluje rozsah a strukturu zahraničního obchodu.

Zahraničně obchodní politika státu je součástí hospodářské politiky a zároveň součástí jeho zahraniční politiky. Tato dvojí vazba obchodní politiky se může stát zdrojem určitých napětí, kdy potřeby hospodářské politiky se mohou dostat do rozporu se zahraničně politickou orientací země. Rozpory se však mohou týkat i prozaičtějších věcí, jako např. kompetence a řízení obchodních zastoupení ČR v zahraničí.

Všeobecným dlouhodobým cílem obchodní politiky je růst blahobytu země a tedy efektivní zapojení do mezinárodní dělby práce. Krátkodobými cíly jsou zpravidla snahy po odstranění nežádoucího vývoje platební či obchodní bilance, nebo ochrana slabých domácích výrobců před zahraniční konkurencí. K naplňování těchto cílů mohou být uplatňovány dva odlišné přístupy, a sice zásada protekcionismu, nebo zásada volného obchodu (viz výše).

K prosazení svých cílů používá stát **nástroje obchodní politiky**. Při jejich používání se uplatňuje komplex zásad. K nim patří zásada reciprocity, národního rovného zacházení a zásady rovnosti poskytovaných výhod. Nástroje obchodní politiky lze rozčlenit do dvou skupin. Především jsou to **nástroje smluvní**, které může daná země uplatňovat v dohodě s jinou zemí (nebo skupinou zemí) a pak **nástroje autonomní**. Ty může uplatňovat daná země dle svého uvážení, pokud není vázána závazky z mnohostranných ujednání např. GATT. Smluvní nástroje se dále člení na bilaterální (dvoustranné) a multilaterální (mnohostranné). Bilaterálními nástroji jsou:

- Obchodní smlouva.
- Obchodní dohoda.
- Platební dohoda.

Obchodní
smlouva

Obchodní smlouva je rámcové ujednání mezi dvěma státy, která obsahují všeobecné zásady vzájemného zacházení smluvních stran v oblasti hospodářských styků. Uzavírají se na nejvyšší úrovni (hlavy státu) a jsou dlouhodobé. Obsahují ujednání o podmínkách dovozu a vývozu zboží, otázky celní, daňové a poplatkové. Tato ustanovení bývají stanovena formou klauzule - doložky. Nejvýznamnějšími doložkami jsou :

- **doložka reciproční**, která zavazuje partnery poskytovat si navzájem stejné či rovnocenné výhody. Jedná se o přímou smluvní úpravu, protože rozsah práv a povinností vyplývá přímo ze smlouvy. Tyto práva a povinnosti na sebe navazují tak, že strany je pokládají za rovnocenné a vzájemně je podmiňují. Reciprocita se může týkat stejných věcí (obě strany se zavazují ke stejnému postupu) nebo různých věcí, které si strany vymíní.
- **doložka paritní** (rovného zacházení, nebo národního režimu), která vyjadřuje závazek stejného nakládání s občany a zbožím druhé státu, jaké poskytují svým vlastním občanům a zbožím. Prostřednictvím této doložky se odstraňuje diskriminace při zacházení se zahraničními osobami a věcmi ve srovnání s národními. GATT upravuje tuto doložku ve článku III smlouvy.
- **doložka nejvyšších výhod**, zavazuje smluvní země poskytovat si navzájem všechny výhody, které kdy v minulosti poskytly a budoucnosti poskytnou, třetí zemi. Tuto doložku lze vymezit pozitivně nebo negativně. V prvním případě se země zavazují si poskytnout všechny výhody poskytnuté třetí stranám, v druhém případě se zavazují, že nebudou nakládat se zbožím a osobami hůře než se zbožím a osobami třetích zemí. Jedná se o nejvýznamnější doložku v mezinárodním obchodě. Její aplikace přispěla výrazně k liberalizaci světového obchodu. Použití doložky je závazné pro všechny členské země GATT.

Obchodní
dohoda

Obchodní dohoda (zbožové dohody) je rovněž bilaterální povahy a vychází z obchodní smlouvy. Obchodní dohody konkretizují obchodní smlouvy na dané období (zpravidla jeden rok). Upravují obchodní styky, stanoví rozsah a zbožovou strukturu výměny zboží. V příloze obsahují zbožové listiny, které jsou buď kontingentní (obsahují pevně stanovena množství jednotlivých komodit), nebo bezkontingentní, které mají jen indikativní povahu uvádějící s jakými komoditami je možno obchodovat. Kontingentní dohoda vyjadřuje pouze závazek, že stát do výše kontingentů nebude bránit dovozu či vývozu a že vydá, např. dovozní licenci.

Platební
dohoda

Platební dohody se uzavírají v případech, kdy otázka plateb není řešena v obchodní smlouvě. Je to dohoda mezi státy, nebo také emisními bankami o

způsobu vzájemného vyrovnání pohledávek a závazků vzniklých ze vzájemných vztahů. Dohoda určuje měnu, v níž se bude účtovat, počet účtů, platební tituly, zúčtování, mezní úvěr atd. Existují dva typy platebních dohod : dohoda úhrad ve volné měně a nebo dohoda úhrad ve měně clearingové.

Ke clearingů se přistupuje v případě, že měna jedné, nebo obou zemí, není volně směnitelná. U clearingových dohod platby nepřecházejí hranice státu, dovozci zúčastněných zemí poukazují platy clearingové bance své země a vývozci dostávají zaplacení od téže banky v přepočtu na národní měnu. Mezi pověřenými bankami se pouze, po určité době (obvykle na konci roku), vyrovnává saldo dohodnutým způsobem.

Autonomní nástroje zahraničně obchodní politiky jsou různá opatření vlád, používaná jednostranně s cílem upravit dovoz nebo vývoz. Člení se člení na **tarifní nástroje** (uplatnění cel) a **netarifní nástroje**.

Autonomní nástroje

Vzhledem k tomu, že problematika cel má rozsáhlejší teoretické zázemí a cla sama pak patří k nejstarším nástrojům zahraničně obchodní politiky, bude jim a ostatním autonomním nástrojům věnována samostatná kapitola (kap.2). Vzhledem k tomu, že je ČR členskou zemí EU, která uplatňuje společnou obchodní politiku je problematika uplatňování jednotlivých nástrojů obchodní politiky shrnuta v kapitole Společná obchodní politika EU (kap.3). Výjimkou je ovšem proexportní politika a proto je jí věnována rovněž samostatná kapitola (kap.4).

Shrnutí

- K zajištění zahraničního obchodu uzavíraly jednotlivé země dvoustranné obchodní dohody. V nich se promítaly jednak snahy po zajištění obchodu jednak jejich mocenskopolitické zájmy. Přístup k obchodu u jednotlivých zemí byl dán převládající doktrínou a sice merkantilismem či doktrínou volného obchodu. Systém vzájemných smluv vytvářel mezinárodní obchodní politiku. Avšak teprve vytvoření mnohostranného smluvního systému a mezinárodní obchodní instituce, řešící vzájemné problémy spojené s obchodem se zbožím a službami, představuje skutečnou mezinárodní obchodní politiku, z níž pak vychází zahraničně obchodní politika signatářských států.
- Základním nástrojem mezinárodní obchodní politiky je Všeobecná dohoda o clech a obchodu, která byla podepsána 23 zeměmi v roce 1947. Ta měla zabezpečit, aby se již neopakovaly excesy v mezinárodních obchodních vztazích, jakou byla celní válka v 30. letech XX. století. Dohoda se opírala o principy nediskriminace, ochrany průmyslu pouze cly s minimálním používáním kvantitativních restrikcí a řešení sporných otázek pouze vzájemnými konzultacemi. Základem prosazování GATT byla tzv. jednací kola, jejichž výsledkem bylo snižování cel a odstraňování dalších překážek. Posledním jednáním kolem v režii sekretariátu GATT bylo Uruguayské kolo, které mimo jiné vedlo k podpisu Všeobecné dohody o obchodu službami a k podpisu smlouvy o vytvoření Světové obchodní organizace. Vedle toho spoluutváří mezinárodní obchodní politiku činnost dalších mezinárodních organizací, jako jsou např. UNCTAD, OECD a Mezinárodní obchodní komora.

- Rozšiřování počtu signatářů GATT zejména o rozvojové země a nesnadné řešení sporných problémů vytvořilo podmínky pro vznik WTO. Ta vznikla na základě jednání Uruguayského kola, které bylo uzavřeno v Marakéši závěrečným aktem, v němž byl zakotven vznik WTO. Činnost WTO se opírá o principy liberalizace, multilaterality, konsolidace, nediskriminace a parity. Pro řešení sporů byla vytvořena pravidla o postupech, řídicích urovnání sporů. Rovněž byl vytvořen orgán pro přezkoumávání obchodní politiky. Praktická činnost vede k naplnění všech přijatým mnohostranných smluv týkajících se obchodu.
- Zahraničně obchodní politika země představuje soubor cílů a nástrojů k jejich prosazení, jimiž země reguluje rozsah a strukturu zahraničního obchodu. K prosazení svých cílů používá nástroje smluvní a autonomní. Smluvní nástroje jsou dvoustranné (jedná se o obchodní smlouvy a obchodní dohody a platební dohody) nebo mnohostranné jako jsou GATT a GATS nebo smlouva o zóně volného obchodu či čelní unii. Autonomní nástroje se člení na tarifní (celní) a netarifní. Jejich použití musí být v souladu s podepsanými mnohostrannými dohodami.

Literatura ke kapitole:

DVOŘÁK PAVEL : *Základy mezinárodní obchodní politiky*, I. vydání, Praha : VŠE, Fakulta mezinárodních vztahů, 2001, 221 s., ISBN 80-7079-658-8.

FOJTÍKOVÁ LENKA : *Zahraničně obchodní politika ČR*, I. vydání, Praha . C.H. BECK, 2009, 246 s., ISBN 978-807400-128-4.

JUNG ZDEŇEK, PRUŠA MIROSLAV : *Výsledky Uruguayského kola a jejich význam pro Českou republiku*, I. vydání, Praha: Ústav mezinárodních vztahů Praha, 75 stran, ISBN 80-85864-08-8.

DRAHOŠ ŠÍBL, BEÁTA ŠAKOVÁ : *Svetová ekonomika*, I. vydání, Bratislava: ELITA s.r.o., 2000, 460 s., ISBN 80-88848-60-1

Hospodářská průmyslová komora, URL : <http://www.komora.cz/hospodarska-komora-ceske-republiky/-o-nas>

O ICC, URL <http://www.icc-cz/o-icc>

Základní informace o UNCTAD, její struktuře a činnosti, URL : <http://www.mpo.cz/>

2. Autonomní nástroje zahraničně obchodní politiky

V rámci této kapitoly:

- se dozvíte, jak se člení autonomní nástroje zahraničně obchodní politiky
- naučíte se rozlišovat mezi jednotlivými typy cel
- pochopíte roli, jakou mohou mít cla v ekonomice malých a velkých zemí
- pochopíte působení kvantitativních restrikcí na ekonomiku
- seznámíte se s celní politikou země

2.1 Charakteristika autonomních nástrojů zahraničně obchodní politiky

Jak již bylo uvedeno, představují autonomní nástroje opatření vlád, jimiž se snaží ovlivnit vývoz ze země, nebo dovoz do země, jejich výši a strukturu tak, aby vyhovovaly stanoveným ekonomickým a politickým cílům. Tyto nástroje mají většinou obranný charakter a mají bránit jednak nekalým formám zahraniční konkurence, jednak chránit domácího spotřebitele. Na druhé straně je však nutné si uvědomit, že mohou být využívány i jako ochrana domácích málo konkurenceschopných výrobců.

I když mají autonomní opatření jednostranný charakter, skutečně jednostranně je může použít pouze země, která není signatářem mnohostranných obchodních dohod. Členská země WTO jich může využít krátkodobě a pouze se souhlasem WTO, jinak se vystavuje žalobě u WTO ze strany postižené země a eventuelním sankcím.

Autonomní nástroje členíme na dvě základní skupiny. Na nástroje tarifní tj. cla a netarifní.

Tarifní
nástroje

Tarifní nástroje jsou cla, což jsou poplatky vybírané za zboží při přechodu celní hranice. Clo má poměrně dlouhou historii. Vyvinulo se z různých obchodních a dopravních dávek vybíraných za použití cest, mostů, přístavů, tržišť ale i za ochranu kupců. Cla, jako jednotná dávka, vybíraná pouze při překročení hranice země se začala vybírat ve Velké Británii v polovině XVII. století, ve Francii až po revoluci v roce 1790. V Německu byla zavedena jednotná cla nejprve v Prusku (1818) a jednotná cla byla prosazena (1834) založením německého celního spolku. V USA byla jednotná cla zavedena už v roce 1789.

Cla představují velmi diferencovaný nástroj zahraničně obchodní politiky, která se vzhledem ke své bohaté historii dále člení do jednotlivých skupin podle různých hledisek. Pro orientaci uvádíme následující přehled hledisek členění cel:

1. Podle směru dopravy
2. Podle výpočtu jeho výše
3. Podle účelu
4. Podle rozsahu platnosti.

Ad1) *podle směru dopravy* se člení cla na:

- **Vývozní cla**, jejich účelem je zabránit nežádoucímu vývozu určité komodity (obvykle z důvodů politických).
- **Dovozní cla**, jejich účelem je regulovat dovoz zboží do země, uvalují se na zboží při dovozu, jeho účel je protekcionistický.
- **Tranzitní cla**, jejich účel je fiskální, účelem je zpoplatnit průvoz danou zemí, dnes je nahrazen jinými formami poplatků za tranzit.

Ad2) *Podle výpočtu* se cla člení na:

- **Valorická cla** (hodnotová), která se stanovují jako procentní sazba fakturované hodnoty zboží (tzv. celní hodnoty).
- **Specifická cla** jsou stanovena z jednotky množství zboží (váha, objem, kusy). Za základ se bere hrubá váha zboží (btto).
- **Smíšená cla** se stanovují jako kombinace specifického a valorického cla (např. jako 10% z celní hodnoty, nejméně však 1 USD za 100 kg).
- **Diferencovaná cla** se stanovují na základě odstupňovaných celních sazeb v závislosti na výšce ceny zboží.

- *Klouzavé cla* se stanovují v závislosti na vývoji cen dané komodity na tuzemském trhu.

Ad3) *Podle účelu* se cla člení na:

- **Fiskální clo**, tj. clo, jehož hlavním účelem je získat příjem do státního rozpočtu. V tomto postavení se cel užívá především v RZ.
- **Ochranná cla**. Jedná se o klasický prostředek protekcionistické politiky. Ta lze dále rozlišit na:
 - *Výchovná cla (skleníková)*, slouží jako ochrana mladých začínajících odvětví proti vyspělé zahraniční konkurenci.
 - *Negociační cla* jsou stanovena tak, aby poskytla možnost dosáhnout ústupky při obchodním vyjednávání.
 - *Diferenční cla* představují zavedení různých cel pro danou komoditu v závislosti na směru nebo druhu dopravy. Cílem je preferovat některé způsoby dopravy nebo dopravní prostředky některých zemí.
 - *Vyrovňovací cla* mají odstranit nevýhody domácího producenta způsobená subvencováním výroby v zemi dovozce.
 - *Antidumpingová cla* se zavádí v případě prokázaného dumpingu, nemá být vyšší než je tzv. dumpingové rozpětí.
 - *Kompenzační cla* mají odstranit nevýhody domácího zboží dané vyšším zdaněním než činí clo za stejné, ale dovážené zboží. Jedná se o tzv. dovozní daň.
 - **Odvětná (retorzní) cla** jsou uvalována jako odvěta na zvýšení cel některou zemí. Uvalení retorzních cel pak může vést k jevu označovanému jako **celní válka**.
 - *Celně-kontingentní sazby* se vybírají za tzv. celní kontingenty stanovené v obchodních dohodách. Země dovozce stanovuje diferencované tarify podle dováženého množství. Není nižší je stanovena na dohodnuté množství, při dovozu nad toto množství celní tarif roste.
 - *Prohibitivní cla* se používají k úplnému zamezení dovozu určité komodity.
 - *Preferenční cla* jsou cla, která jsou poskytována na základě mezinárodní dohody o preferenčním obchodním styku např. smlouvy o celní unii. Řadíme sem i cla poskytovaná RZ na základě Všeobecného systému preferencí (GSP - Generalized System of Preferences).

Ad4) *Podle rozsahu platnosti* se rozlišují cla na:

- **Autonomní cla** (též všeobecná cla), jsou cla vyhlášená státem jednostranně a jsou platná proti všem. Používají se vůči zemím, pro něž se neaplikuje doložka nejvyšších výhod. Clo je tak vysoké, že znemožní dovoz.
- *Smluvní cla* se používají vůči zemím, s nimiž je uzavřena bilaterální nebo multilaterální obchodní smlouva.

Informaci o druhu a výši cel pro jednotlivé výrobky poskytuje **Celní sazebník**. Je to seznam všeho zboží, z něhož daná země vybírá clo, který se pravidelně aktualizuje. Celní

sazebník obsahuje klasifikaci výrobku číslem, dále stručný slovní popis zboží a celní sazbu a to jak smluvní tak autonomní.

Netarifní nástroje

Vedle tarifní nástrojů se mezinárodních obchodních vztazích používá celé řady netarifních nástrojů. Ty často vytváří záměrné překážky k obchodu.

Netarifní nástroje lze rovněž členit podle různých hledisek. Patří k nim zejména :

1. Paratarifní překážky
2. Kvantitativní restriktce
3. Technické překážky
4. Ostatní netarifní překážky
5. Nástroje na podporu exportu.

Ad1) **Paratarifní překážky** představují poplatky související s celním řízením. Uplatňují je zejména RZ s tím, že si tak opatřují zdroje na krytí nákladů celního řízení. Jedná se zejména o:

Dávky za celní řízení

- Fiskální daně vybírané vedle cel (pro vybrané komodity)
- Statistické dávky (1% z ceny na úhradu celní statistiky)
- Poplatky za razítka
- Daň z dovozu (poplatek za obchodní transakci)
- Dopravné a přístavní dávky (např. 5 USD za nákladní auto)
- Daň na rozvoj zahraničního obchodu
- Poplatky za konzulární formality.

Ad2) **Kvantitativní restriktce** (množstevní omezení) vývozu nebo dovozu je stanovení množství výrobku, které je možné v určitém časovém období (např. v daném roce) vyvézt nebo dovézt. Při vyčerpání sjednané kvóty je další dovoz nebo vývoz zakázán. Kvantitativní restriktce jsou spojeny s udělování dovozních nebo vývozních licencí. Bývají sjednávány u tzv. citlivých položek v rámci ročních dvoustranných obchodních dohod.

Ad3) **Technické překážky** (TBT- Technical Barriers of Trade) zahrnují celou řadu opatření, která se snaží stanovením technických a jiných vlastností dováženého zboží a povinností jejich prokázání (přezkoušení). Ta mají na jedné straně ochránit tuzemského spotřebitele, ale na druhé straně mohou značně ztížit dovoz. Technické překážky se člení na **přírozené technické překážky** dané různou historickou a kulturní úrovní spotřeby (např. volant vpravo, napětí v síti apod.) a **umělé technické překážky** dané tuzemskými technickými, hygienickými, veterinárními, atd. předpisy spojené s povinným přezkušování funkčnosti a nezávadnosti výrobku a udělením příslušného osvědčení. Technické překážky a jejich uplatňování jsou upraveny Dohodou o technických překážkách obchodu.

Ad4) K *ostatním netarifním překážkám* můžeme přiřadit následující opatření:

- **Dovozní přírážka** je částka vybíraná při dovozu výrobků a stanovená procentem z celní hodnoty.
- **Dovozní depozitum** je částka složená při dovozu bezúročně ve stanovené výši na stanovenou dobu, po jejímž uplynutí je vrácena

- **Sledování dovozu nebo dovozu** je vedení evidence objemu obchodu v případě, že jsou k dispozici informace o možnosti poškození daného odvětví a je proto nutné sledovat situaci na trhu a nebo v případě, že to vyžaduje mezinárodní smlouva.
- **Minimální cena** je opatření, které určuje zahraničnímu vývozci spodní hranici jím vyváženého výrobku. V případě nedodržení může být uvalena sankce v podobě dodatečného cla nebo kvantitativního omezení.

Ad 5) **Nástroje podpory exportu**. K podpoře exportu slouží rovněž celá řada nástrojů, které tvoří náplň tzv. **proexportní politiky**. Tu lze charakterizovat jako cíle, kterých má export dosáhnout a soubor nástrojů a opatření k jejich zajištění. Součástí proexportní politiky je i činnost podpůrných vládních a nevládních institucí napomáhajících činnosti exportujících firem (podrobněji viz kap.14).

2.2 Působení cel na malou a velkou ekonomiku

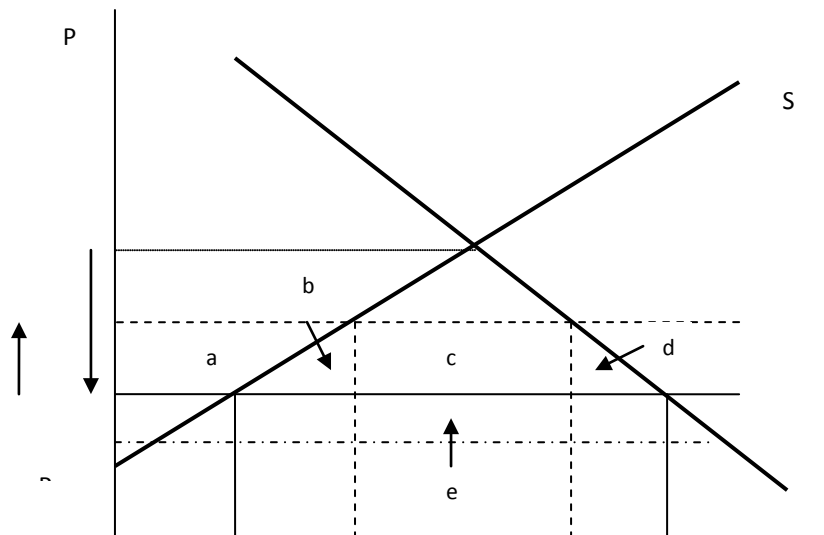
Jak již bylo uvedeno, patří cla k nejstarším nástrojům zahraničně obchodní politiky. Patří rovněž k nástrojům, jimž věnuje výraznou pozornost i ekonomická teorie. Významná část ekonomické teorie považuje clo za základní překážku mezinárodního obchodu a snaží se dokázat jejich všestrannou škodlivost. Na druhé straně existuje i teorie tzv. optimálního cla, která ukazuje i na výhody, které může clo pro ekonomiku přinést.

Clo a malá ekonomika

Účinky cel jsou mnohostranné a vzájemně propojené. Výrazně se projevují u malé otevřené ekonomiky, kdy ceny, za nichž se prodává produkce na jejich trzích ovlivňují zahraniční dovozci. **Malá ekonomika** je v tomto případě v postavení příjemce ceny. Účinky cel na ekonomiku jsou zejména tyto:

- *protektionistický* - zvýšení ceny dovážené produkce chrání domácí odvětví, ale ekonomika jako celek ztrácí, neboť se vynakládá na danou produkci více společenských nákladů (faktorů), které mohly být využity jinde,
- *na spotřebu* - dochází k růstu cen pro spotřebitele a omezení spotřeby,
- *na státní rozpočet* - představují zdroj příjmů státního rozpočtu, jejich uvalení na dovoz však musí být voleno tak, aby se nezhoršovala podmínky spotřeby. Z tohoto pohledu by cla měla být uvalena na zboží zbytné, luxusní a v zemi nevyráběné produkty,
- *přerozdělovací účinek* - uvalením cla dochází k transferu spotřebitelského přebytku (prostřednictvím vzrůstu cen) ve prospěch chráněných výrobců,
 - *na konkurenci* - uvalení cla současně vyřazuje zahraniční konkurenci. Tím se vytváří pro domácí výrobce skleníkové podmínky, které dlouhodobě vedou k poklesu efektivnosti národního hospodářství. Proto je možné k tomuto kroku přikročit pouze tehdy, jde-li o ochranu tzv. mladých odvětví, které potřebují ochranu po dobu, než budou schopna produkovat za podmínek srovnatelných se světovou konkurencí.

Obrázek 2-1 – Vliv cla na malou ekonomiku



Uvedené účinky lze demonstrovat i graficky (viz obrázek 12.1). Cena produkce (např. automobilů) se v uzavřené ekonomice pohybuje na rovnovážné úrovni P_D , veškerá poptávka po produkci je zajišťována domácími výrobci. Po otevření ekonomiky zahraniční produkcí se cena statků ustálí na úrovni P_W . Za tuto cenu ovšem prodají pouze produkci ve výši Q_1 , avšak domácí spotřebitelé jsou ochotní nakoupit množství Q_4 . Mezeru mezi nabízeným a poptávaným množstvím vyplňuje dovoz (nabídka S_W). Uvedený vývoj má negativní dopady na domácí výrobce a ti lobbují ve svůj prospěch a vláda, aby je ochránila uvalí dovoz produkce clo. Cena automobilů stoupne na úroveň P_T , při níž jsou domácí výrobci schopni nabízet množství Q_2 , ale kupující jsou při této ceně schopni koupit pouze množství Q_3 a nabídka zahraničních výrobců klesne na úroveň S_{W+T} .

Důsledkem zavedení cla dochází k následujícím účinkům:

- Dojde k poklesu spotřeby, ta se sníží z výše Q_1Q_4 na Q_2Q_3 , přičemž plocha d vyjadřuje omezení spotřebitelských možností v důsledku omezení možností nabídky Q_3Q_4 .
- Plocha b vyjadřuje neefektivnost spojenou s přesunem zdrojů do podporované výroby, jedná se o ztrátu jiných odvětví.
- Plocha a představuje dodatečný příjem podporovaných výrobců na úkor spotřebitelského přebytku.
- Plocha c je příjem cla do státního rozpočtu a plocha e výnos pro státní rozpočet spojený se změnou směnných relací v důsledku uvalení cla.

Cla však mohou mít i další účinky neboť lze pomocí nich ovlivňovat makroekonomické agregáty zejména :

- *důchod a inflaci* - uvalení cla snižuje poptávku po zahraničním zboží, tím vzniká úspora prostředků, kterou je možno využít k mobilizaci volných výrobních faktorů doma, což povede k růstu důchodu. Avšak není-li dostatek volných faktorů, mohou mít vzniklé úspory inflační důsledky. Zvýšení cla pak vede k inflaci. Toho efektu lze využít i v opačné situaci, snížením cel, omezit inflaci. Např. v období přehřáté konjunktury (poptávka po faktorech předbíhá nabídku), může snížení cel vést k zvýšení přílivu faktorů ze zahraničí a zabrzdění inflace (tuto politiku uplatnila např. vláda SRN v 50. letech XX. století),
- *platební bilanci* - omezení výdajů v zahraničí současně znamená pokles dovozu, což v případě, pasivní obchodní bilance, může vést k jejímu zlepšení a tedy i ke zlepšení platební bilance,

- *směnné relace* - clo zvyšuje cenu dováženého zboží a současně relativně snižuje cenu téhož zboží domácí produkce, které může být současně vyváženo, čímž dochází k relativnímu zlepšení směnných relací.

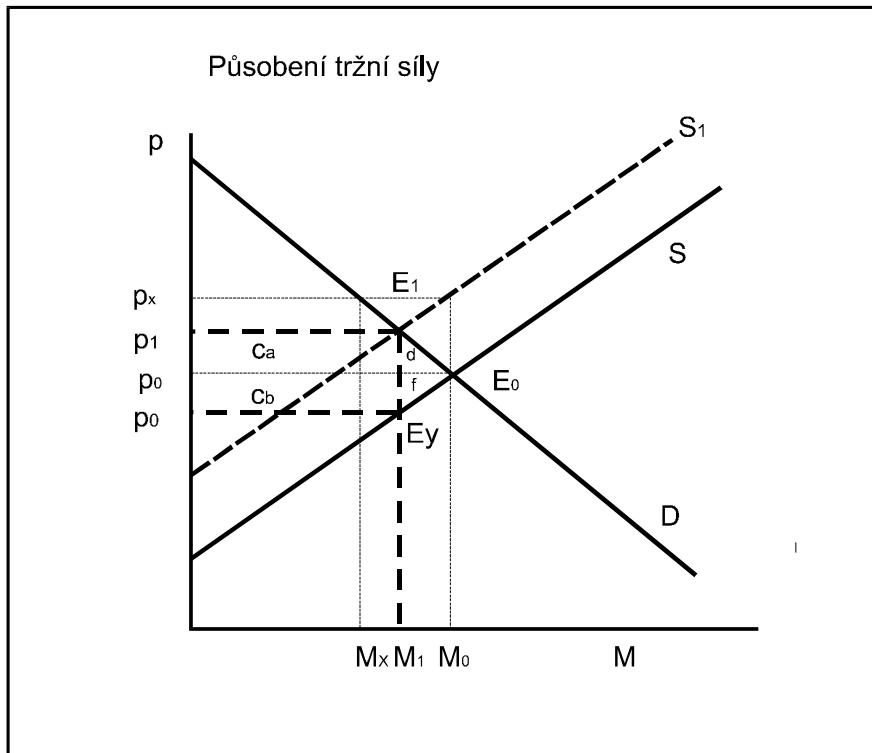
Jak je zřejmé, představují cla významný nástroj hospodářské politiky, nicméně se ukazuje, že jejich použití jako nástroje zlepšení např. platební bilance je časově omezené a neřeší problémy, které jsou příčinou daného vývoje. Hlavní využití cel spočívá v ochraně domácího průmyslu s tím, že je nutné brát ohled na jejich negativní účinky na ostatní odvětví a obyvatelstvo.

Uvedené dopady zavedení cel se týkají malé ekonomiky. Jaké jsou však dopady zavedení cel, jestliže cla zavede **velká ekonomika**, tj. ekonomika, jejíž spotřeba dané komodity je z celosvětového hlediska velmi významná. Taková ekonomika může získat tzv. **tržní sílu**. Země se může zavedením cla dostat do pozice světového oligopolu resp. oligopsonu, stává se tvůrcem ceny. Země tak může ovlivnit pomocí cel směnné relace ke svému prospěchu. Problém je znázorněn na následujícím obrázku 11.2.

Clo a velká ekonomika

Poptávka po dané komoditě ve velké ekonomice je dána přímkou D , výchozí nabídka světových exportérů S , je nakupováno M_0 jednotek daného statku při ceně P_0 . Zavedení cla znamená posun světové nabídky do polohy S_1 . Za této situace by cena stoupla na hodnotu P_X a poptávané množství by kleslo na hodnotu M_X . To by ovšem znamenalo vážné problémy pro světové výrobce (nevyužití kapacit) a proto sníží cenu na úroveň P_0 , při započtení cla je prodejní cena P_1 . Při této ceně pak klesne poptávané množství jen na výši M_1 rovnováha se ustaví v bodě E_1 . Kdyby nebylo uvaleno clo, ustanovila by se při daném snížení ceny rovnováha v bodě E_y (byl by to neefektivní situace, výrobci by nestačili dodávat na daný trh). Obdélníky c_a a c_b představují celkovou výši cla, která je příjmem státního rozpočtu a na druhé straně ukazují, že clo neplatí domácí spotřebitelé, ale dovozci, na nichž bylo uvalením cla vynuceno snížení cla. Trojúhelník d vyjadřuje ztrátu spotřebitelů ve velké ekonomice a trojúhelník f pak vyjadřuje ztráty výrobců z nevyužitých kapacit. Jak je patrné získává velká ekonomika čistý výnos.

Obrázek 2-2 – Vliv cla na velkou ekonomiku



Další problémy s uvalením cla velkou ekonomikou odhaluje **Stolper-Samuelsonův teorém**. Předpokládejme, že země bohatá např. na kapitál se specializuje na statky náročné na tento zdroj a dováží statky náročné na práci. Avšak uvalení cla na dovážený statek, který je náročný na práci mění podmínky na domácím trhu. Zvýšení cen dané produkce je podnětem k její výrobě i v tuzemsku. Dochází k tlaku na růst mezd a snižuje se cena kapitálu. K opačnému procesu pak dochází ve zbytku světa. Stolper-Samuelsonův teorém ukazuje na **zásadně protitržní charakter cel**. Ta mohou výrazně ovlivnit distribuci důchodů a hospodaření s faktory. Dochází k narušování základních pravidel, za nichž probíhá mezinárodní dělba práce a optimální alokace zdrojů:

- místo, aby ceny konvergovaly k jediné světové ceně, ceny divergují
- podobně by se měly vyvíjet ceny faktorů, ale ty se vyvíjí v protisměru
- oba předchozí trendy dávají chybné signály pro alokaci zdrojů
- rostou transakční náklady spojené s obchodem (náklady s překonáváním celních bariér, negociace, ale i sama celní agenda roste)
- uvalení cel má nebezpečné politické dopady nejen vně ekonomik (hrozba celní války), ale i uvnitř ekonomiky, kdy jsou stavěny skupiny obyvatel proti sobě (odborníci tlačí na zavedení cel a nutí svou mzdovou politiku ostatnímu světu).

Optimální
clo

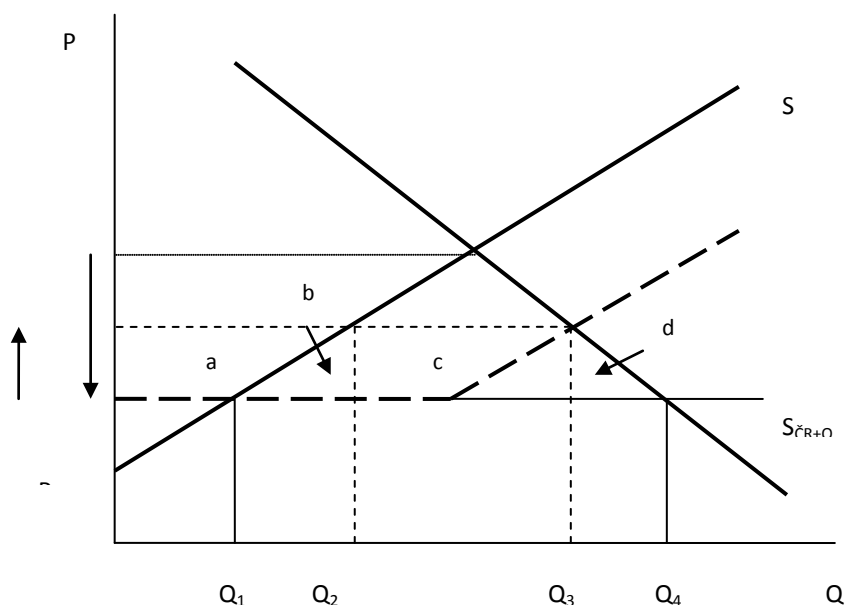
V souvislosti s účinky cel se často diskutuje o jejich optimalizaci a o optimálním clu. **Teorie optimálního cla** se snaží dokázat, že negativní dopady cla na jedné straně (např. snížení spotřeby u části obyvatelstva) jsou, na druhé straně kompenzovány zvýšenými příjmy veřejných statků, které je možno financovat z vyšších příjmů státního rozpočtu vlivem uvalení cel. Zásadním problémem takových přístupů je fakt, že nelze zajistit, že zvýšené příjmy veřejných statků, získají ti, kdo utrpěli ztráty zvýšením cel. Dalším problémem teorie je nalezení výše optimálního cla, tak, aby ztráty vyvolané zavedením cla byly kompenzovány zvýšenými příjmy (podrobněji viz BENÁČEK, 1997).

2.2.1 Vliv kvantitativních restrikcí na ekonomiku

Kvantitativní
restrikce

K ochraně ekonomiky lze využít i **kvantitativní restrikce**, to znamená omezit množství dovážené produkce stanovením kvóty, což se děje při uzavírání ročních obchodních dohod. Na stanovenou kvótu je pak udělována dovozní licence a dovoz nad tuto kvótu je zakázán.

Obrázek 2-3 – Kvantitativní restrikce a jejich dopady na ekonomiku



Dopad na ekonomiku je mnohem tvrdší než negativní efekty z uvalení cla. Viz obrázek 11.3. Veličina P_D představuje rovnovážnou cenu, v situaci kdy je veškerá poptávka po dané produkci (např. na osobních automobilech) zajišťována pouze domácími výrobci a ekonomika je uzavřená. Tato cena klesla na úroveň P_W , když se ekonomika otevřela zahraniční produkci. Domácí producenti volají po ochraně a tak je stanovena kvóta na dovoz dané komodity přičemž její cena stoupne z výše P_W na úroveň P_K a celková nabídka se změní z úrovně S_W na úroveň S_{D+K} (S_W'). Nabídková křivka má zalomený tvar, poněvadž je poptávka ve své horizontální části zajištěna dovozem a ve své rostoucí části je zabezpečena domácí produkcí. Dovoz se sníží z výše dané Q_1Q_4 na Q_2Q_3 , přičemž součet ploch $a+b+c+d$ vyjadřuje ztrátu spotřebitelského přebytku (díky zvýšení cen), přičemž plocha c nepřípadně státnímu rozpočtu jak tomu je v případě uvalení cla, ale domácím dovozci nebo zahraničním firmám, které dostaly dovozní licenci. Tato plocha se označuje jako **čistá monopolní renta**. Zavedením kvót se tak ekonomika připravuje o příjem státního rozpočtu a eventuelní produkci veřejných statků, přičemž se tato ztráta zvyšuje o čistou monopolní rentu, která připadá zahraničnímu dovozci a domácím producentům. Spotřebitel ztrácí stejně jako je tomu v případě zavedení cla.

2.3 Celní politika

I když země ve své zahraničně obchodní politice nepoužívá cel jako aktivního nástroje zahraničně obchodní politiky, musí se problematikou cel zabývat. K tomu slouží **celní politika**. Tu lze charakterizovat jako soubor cílů a nástrojů k jejich naplnění zajišťujících stanovení a správu cel, kontrolou dovážené produkce či produkce jen provážené celním územím státu a konečně i ochranu ekonomické bezpečnosti země (boj s podludným

obchodem). I procedury spojené s celní politikou jsou sjednocovány mezinárodními dohodami.

Celní politika země je dána celním zákonem, který obvykle upravuje:

- základní pojmy celního řízení,
- postavení celních orgánů,
- celní dohled a povinnosti celníka,
- clo, celní hodnotu a celní dluh,
- celní režimy,
- svobodná celní pásma a sklady,
- celní delikty a přestupky.

Celní zákon dále vymezuje **celní území**, což je území státu a to včetně vnitrozemských vod a vzdušného prostoru nad tímto územím. Celní území se dělí na celní pohraniční pásmo a celní vnitrozemí. Celní pohraniční pásmo je část celního území, jehož hranice je vymezena vzdušnou čarou do vzdálenosti 25 km od státních hranic do vnitrozemí a kruhem o poloměru 25 km kolem celních letišť. Celní zákon rozlišuje původní a zahraniční zboží. Součástí zákona je i nomenklatura třídění a značení zboží.

Významným momentem celního zákona je vymezení **celních režimů**, které jednak zabezpečují potřebnou kontrolu a statistiku zahraničního obchodu, jednak umožňují provádění a evidenci specifických obchodních operací. Jsou to tyto režimy:

- volný oběh (zboží je po splnění potřebných formalit propouštěno na území státu k dalšímu užití či zpracování),
- tranzit (zboží je evidováno s tím, že opustí na jiném místě celní území),
- export (zboží po splnění celních formalit opouští celní území do zahraničí),
- uskladnění v celním skladu (zboží není vpuštěno na celní území a je po určitou dobu umístěno pod celním dohledem v celním skladu),
- aktivní a pasivní zušlechťovací styk (zboží je vpuštěno na celní území na určitou dobu, aby na něm byly provedeny určité operace, aby po té opět opustilo celní území),
- přepracování pod dočasným dohledem (zboží není vpuštěno na celní území, ale je umožněno provést na něm dílčí operace ale pod celním dohledem).

Dále je součástí celní politiky pravidelné vydávání celního sazebníku. Součástí celního řízení je statistika pohybu zboží přes hranice (celní statistika), která je základem pro statistiku zahraničního obchodu země.

2.3.1 Celní politika ČR

Specifika celní politiky ČR spočívají v tom, že vstupem ČR do EU se celní prostor ČR stal součástí celního prostoru EU a celní politika ČR přijala zásady společné obchodní politiky i v té části, které se týkají celnictví. Dalším specifikem je fakt, že ČR má pouze vnitrouní hranice a pouze na mezinárodních letištích v Praze, Brně a Ostravě vstupuje zahraniční zboží poprvé na celní území Unie.

Celní politika je na území ČR prováděna Celní správou ČR, jejíž postavení je zakotveno v zákoně č.185/2004 Sb., o Celní správě. Zákon upravuje některé právní vztahy v oblasti celnictví, které nejsou upraveny bezprostředně předpisy Evropských společenství (Celní kodex a Nařízení Rady (EHS) o systému pro osvobození od cla; o statistice obchodu se zbožím mezi členskými státy; o sazební a statistické nomenklatuře a o společném celním sazebníku). Zákon upravuje mj. zpracování osobních údajů; povinnosti, oprávnění a

prostředky celníka; náhradu škody; celní dluh a delikty; zvláštní celní řízení (zboží pod ochranou mezinárodního práva).

Celní správa je podřízeným orgánem Ministerstva financí ČR. Tvoří ji Generální ředitelství cel, které řídí přímo oblastní celní ředitelství (8) a celní úřady (54). Celní správa plní na území ČR následující funkce:

- je správcem daní a cel a ostatních poplatků. Je výhradním správcem spotřebních daní a spolu s finančními úřady se podílí na výběru daně z přidané hodnoty,
- je kontrolním orgánem, provádí kontroly oprávnění v oblasti nákladní silniční dopravy, v oblastech zahraničního obchodu vojenským materiálem, provádění společné zemědělské politiky, nakládání s odpady, obchodu chráněnými druhy fauny a flory a nelegálního zaměstnávání cizinců,
- je bezpečnostním sborem, zajišťuje celní dohled nad zbožím v rámci jednotného celního území EU, ale spolupůsobí i s ostatními bezpečnostními a záchrannými sbory při mimořádných a krizových situacích,
- je policejním orgánem, tj. orgánem činným v trestním řízení, pokud se trestní řízení týká trestných činů v oblasti cel, daní, podloudnictví a dále porušování předpisů o nakládání kontrolovaným zbožím a technologiemi apod.

Nejdůležitější změnou v celní oblasti po vstupu ČR do EU, pak bylo přijetí celního sazebníku EU (Společný celní tarif). Celní sazebník tak obsahuje následující druhy celních sazeb:

- všeobecná (autonomní) sazba, které se používá vůči zemím, jež nejsou členy WTO a s nimiž nejsou uzavřeny žádné smlouvy,
- smluvní sazba, je přiznána na základě dvoustranných nebo mnohostranných smluv (členům WTO)
- preferenční sazba na základě mnohostranné smlouvy, které upravují cla na základě ED a dohody s ESVO
- preferenční sazba jednostranná, je uplatňována vůči státům v rámci systému GPS (General System of Preferences), schváleného GATT, týká se některých rozvojových zemí.

Vstup ČR do EU pak znamenal, že obchod s členskými zeměmi se značně zrychlil a zjednodušil, nicméně zůstala zachována statistická povinnost spojená s vývozem zboží (tzv. systém Intrastat).

Shrnutí

- Autonomní nástroje zahraničně obchodní politiky představují opatření vlád, jimiž se tyto snaží ovlivnit velikost a strukturu dovozu a vývozu zboží a služeb. Druhy a možnosti použití těchto nástrojů jsou upraveny mnohostrannými obchodními dohodami. Autonomní nástroje se člení na nástroje tarifní a netarifní. Tarifní nástroje představují jednotlivé druhy cel, které mohou země uplatňovat. Netarifní nástroje jsou ostatní opatření, které mohou země uplatňovat vedle nebo místo cel. K nejdůležitějším opatřením patří kvantitativní restrikce, technické překážky a řadíme sem i nástroje na podporu exportu (proexportní politiku).
- Cly, jako nestarším a nejčastěji užívaným autonomním nástrojem zahraničně obchodní politiky se zabývá i ekonomická teorie. Jsou zkoumány především účinky cel na

ekonomiku. Je vymezena řada účinků na ekonomiky, přičemž je nutno rozlišovat případ malé ekonomiky tj. ekonomiky, která je příjemcem světové ceny a velké ekonomiky, která je tvůrcem světové ceny a může uplatnit svou tržní sílu. Podle Stolper-Samuelsonova teorému má uplatňování cel výrazně protitržní charakter. Nicméně část ekonomů se domnívá, že negativní účinky uvalení cla je možno eliminovat stanovením optimální výše cla.

- Celní politiku země lze chápat jako soubor cílů a nástrojů k jejich prosazení spojených s výběrem, stanovením a správou cel, kontrolou dovážené a vyvážené produkce a ochranou ekonomických zájmů země. Výrazem celní politiky je celní zákon, který vymezuje základní pojmy celního řízení a postavení a povinnosti celních orgánů. Dále vymezuje způsob stanovení cla, celní režimy a celní delikty a přestupky. Součástí celní politiky je i publikace celního sazebníku, což je seznam zboží mezinárodně stanoveným způsobem popsaným se stanovením příslušné celní sazby.

Publikace :

LEBIEDZIK M, NEZVAL, P MAJEROVÉ I : Světová ekonomika, vyd. I. Brno, Computer Press, 2007, 279 s. ISBN 978-80-5-251-1498-9-8.

BENÁČEK V.: Ekonomie mezinárodního obchodu, vyd. I, Praha, Vysoká škola ekonomická, Fakulta mezinárodních vztahů, 1997, 78 s., ISBN 80-7079-105-5

FOJTÍKOVÁ L.: Zahraničně obchodní politika ČR, Historie a současnost (1945-2008), vyd. I., Praha, C.H. Beck, 2009, 246 s., ISBN 978-80-7400-128-4

3. Společná obchodní politika Evropské unie

V rámci této kapitoly:

- Dozvíte se, jak se postupně vyvíjela společná obchodní politika EU
- seznámíte se strukturou smluvních nástrojů, které uplatňuje
- poznáte strukturu uplatňovaných netarifních nástrojů
- a nakonec se seznámíte s postavením a rolí EU ve WTO

3.1 Vznik a vývoj společné obchodní politiky Evropské unie⁷

Základy Společné obchodní politiky EU (SOP) byly položeny již ve smlouvě zakládající EHS. Již v ní byl zakotven cíl vytvořit celní unii, která měla být doplněna liberalizací pohybu služeb, osob a kapitálu v rámci Společenství. Vytvoření celní unie si vyžaduje rovněž společnou obchodní politiku vůči třetím zemím. Je to dáno tím, že celní unie musí nějakým způsobem reagovat na změny ve světové ekonomice a to jak pasivně (reagovat na opatření třetích zemí), tak aktivně (ve snaze

Vznik celní unie

⁷ V případě zahraničně obchodní politiky EU budeme dále používat zažitý pojem Společná obchodní politika, jak je běžné. Pojem zahraničně obchodní politika se vztahuje k politice jednotlivé země.

ovlivňovat vývoj vnějšího prostředí). Zahraničně obchodní politika jednotlivých zemí disponuje řadou nástrojů, mezi nimiž hrají důležitou roli právě cla a proto i celní unie by měla mít pravidla, kdy a jakých nástrojů používat společně.

V případě celní unie však vyvstává problém jakým způsobem společnou obchodní politiku praktikovat. Společná obchodní politika musí odpovídat zájmům všech členských zemí, což vyžaduje dosažení shody všech účastníků. Problémem je, že dosahování konsensu je velmi náročné. Právě rozpor mezi potřebou společné politiky a obtížností její formulace a realizace je příčinou obtížného přechodu od zóny volného obchodu k celní unii. V rámci EHS byl tento problém řešen radikálně. Společná obchodní politika byla přenesena na nadstátní úroveň. Tento přístup umožňuje přijímání závazných opatření pro všechny členy, aniž s nimi musí konkrétní členská země souhlasit.

Uplatnění supranacionálního přístupu v podstatě znamená přenesení veškerých kompetencí na orgány ES. K přesunu ovšem docházelo postupně. Znamenalo to, že mezi členskými zeměmi EHS byla odstraněna cla a ostatní obchodní překážky a zboží se mohlo mezi členskými zeměmi pohybovat volně. Na druhé začala být uplatňována jednotná celní opatření vůči nečlenským zemím, byl vytvořen jednotný celní sazebník a byla sjednocena pravidla pro uplatňování jak ochranná opatření vůči nečlenům, tak i pravidla poskytování preferencí. Tento proces trval několik let, neboť členské země před vznikem jednotných cel vůči třetím zemím různá a jejich náhlé sjednocení mohlo ekonomicky poškodit. Utváření celní unie bylo ukončeno v roce 1968 a od 31.12.1969 přešla realizace obchodní politiky na společné orgány Společenství.

Smlouva o Evropské unii (tzv. Maastrichtská smlouva) z roku 1993 potvrdila cíle a principy SOP. Amsterodamskou smlouvou z roku 1997 však došlo k rozšíření působnosti SOP na obchod se službami a právy duševního vlastnictví. V roce 2000 smlouva z Nice přijala změnu článku 133 tak, aby byly odstraněny určité kompetenční nejasnosti v oblasti Společné obchodní politiky. Zatímco doposud disponovaly instituce EU výlučnými pravomocemi pouze v oblasti obchodu se zbožím, byly do jejich pravomocí zařazeny kompetence týkající se jednání o dohodách týkajících se služeb a komerčních aspektů práv k duševnímu vlastnictví. Ve všech těchto případech jsou rozhodnutí přijímána kvalifikovanou většinou.

Smlouva o
EU a SOP

Ze společné obchodní politiky byla vyňata některá odvětví jako kulturní a audiovizuální služby, sociální služby a služby vzdělávání a zdravotnictví. Ty jsou smlouvou o ES vyloučeny z harmonizace a spadají do kompetence sdílené Společenstvím a členskými státy a proto vyžadují rozhodnutí v daných oblastech společný souhlas členských států k jejich sjednání. Dohody pak uzavírá Společenství společně s členskými státy. Z oblasti SOP byly rovněž vyňaty dopravní služby, které jsou zájmem samostatné společné politiky Společenství a rovněž obchod se zbraněmi, který patří do kompetence národních vlád.

Lisabonská smlouva platná od roku 2010 přinesla v oblasti SOP zásadní změny. Především se SOP stala součástí nově koncipované Vnější činnosti EU a bude projednávána ve Výboru pro zahraniční věci, kterému předsedá vysoký představitel EU pro zahraniční a bezpečnostní politiku. Dále, nově je zařazena do SOP problematika přímých investic. Tím se bude měnit uzavírání smluv o ochraně investic, které doposud spadaly do kompetence členských zemí. Kompetence přejde na EU. Další významnou změnou je účast Evropského parlamentu v procesu uzavírání mezinárodních obchodních smluv. Ten musí být informován o průběhu jednání a konzultován při jejich schvalování.

Právní zakotvení společné obchodní politiky. Společné obchodní politice je věnována Hlava II páté části Smlouvy o fungování EU (dále Smlouvy). Jedná se o články 206 (131) 207 (133)⁸. Článek 206 obsahuje deklaraci společné obchodní politiky, kde se uvádí... *“Vytvořením celní unie v souladu s články 28 a 32 přispívá Unie ve společném zájmu k harmonickému rozvoji světového obchodu, k postupnému odstranění omezení mezinárodního obchodu a přímých zahraničních investic a ke snižování celních a jiných překážek... (str.182 Smlouvy o fungování EU).*

Vymezení
SOP

Článek 207 (133) uvádí,

- 1. Společná obchodní politika se zakládá na jednotných zásadách zejména, pokud jde o úpravy celních sazeb, uzavírání celních a obchodních dohod týkajících se obchodu zbožím a službami, obchodní aspekty duševního vlastnictví, přímé zahraniční investice, sjednocování liberalizačních opatření, vývozní politiku a opatření na ochranu obchodu, jako jsou opatření pro případ dumpingu a subvencování. Společná obchodní politika je prováděna v rámci zásad a cílů vnější činnosti Unie.*
- 2. Evropský parlament a Rada přijímají řádným legislativním postupem formou nařízení opatření vymezující rámec pro provádění společné obchodní politiky.*
- 3. Je-li třeba sjednat a uzavřít dohody s jednou nebo více třetími zeměmi nebo s mezinárodními organizacemi, použije se článek 218 s výhradou zvláštních ustanovení tohoto článku. Komise podává doporučení Radě, která ji zmocňuje k zahájení potřebných jednání. Rada a Komise odpovídají za to, že sjednané dohody jsou slučitelné s vnitřními politikami a vnitřními předpisy Unie. Komise při vedení těchto jednání konzultuje zvláštní výbor, který určí Rada, aby jí v tomto úkolu napomáhal, a řídí se směrnicemi, které jí Rada může poskytnout. Komise podává zvláštnímu výboru a Evropskému parlamentu pravidelně zprávu o stavu jednání.*
- 4. Při sjednávání a uzavírání dohod uvedených v odstavci 3 rozhoduje Rada kvalifikovanou většinou. Při sjednávání a uzavírání dohod týkajících se obchodu službami, obchodních aspektů duševního vlastnictví a přímých zahraničních investic rozhoduje Rada jednomyslně, pokud dané dohody obsahují ustanovení, pro která je při přijímání vnitřních předpisů vyžadována jednomyslnost.*

Rada rovněž rozhoduje jednomyslně při sjednávání a uzavírání dohod:

- a) v oblasti obchodu kulturními a audiovizuálními službami, pokud by tyto dohody mohly ohrozit kulturní a jazykovou rozmanitost Unie;*
 - b) v oblasti obchodu sociálními, vzdělávacími a zdravotnickými službami, pokud by tyto dohody mohly vážně narušit vnitrostátní organizaci takových služeb a ohrozit odpovědnost členských států za jejich poskytování.*
- 5. Sjednávání a uzavírání mezinárodních dohod v oblasti dopravy se řídí částí třetí hlavou VI a článkem 218.*

Výkon pravomocí svěřených tímto článkem v oblasti společné obchodní politiky se nedotýká vymezení pravomocí mezi Unií a členskými státy a nesmí vést k harmonizaci právních předpisů členských států, jestliže Smlouvy takovou harmonizaci vylučují. ... (str.183 a 184 Smlouvy o fungování EU).

⁸ Číslo uvedené v závorce představuje čísla bývalých článků Smlouvy o ES

Hlava VI smlouvy se týká vztahů EU s mezinárodními organizacemi a třetími zeměmi a delegace Unie. Článek 218 obsahuje hlava V Smlouvy a týká se postupu při uzavírání mezinárodních smluv.

Principy SOP

Cílem SOP je mimo jiné i přispívat k harmonickému rozvoji světového obchodu proto SOP vychází z GATT/WTO a řídí se následujícími principy:

- vytváření jednotného celního sazebníku se společnými tarify uplatňovanými při dovozu ze třetích zemí,
- uzavírání mezinárodních obchodních dohod prostřednictvím společných orgánů EU,
- společný postoj v otázce liberalizace světového obchodu, a to jak na bilaterální, tak multilaterální úrovni,
- jednotná aplikace vývozní politiky a společné uplatňování obchodních ochranných opatření vůči dumpingovaným a subvencovaným dovozům ze třetích zemí,
- vytváření jednotných pravidel v oblasti preferenčního systému⁹.

Institucionální zabezpečení SOP. Společná obchodní politika je jednou z pěti oblastí, v nichž dosáhla spolupráce členských zemí nejvyšší úrovně. To znamená, že členské země delegovaly veškeré pravomoci v obchodně politických otázkách vůči třetím zemím na orgány EU. Ta pak vystupuje při jednáních s třetími zeměmi jako samostatný subjekt.

Instituce SOP

Rozhodujícím orgánem při provádění SOP je Rada EU, která vydává rozhodnutí na základě návrhů Komise. V oblastech antidumpingového řízení nebo přijetí ochranného opatření je rozhodování přeneseno z Rady na komisi. V případě sjednávání obchodních smluv s třetími zeměmi či organizacemi podává Komise k jejich sjednání Radě doporučení. Rada pak zmocní komisi k zahájení jednání a stanoví i mandát na jejich sjednání. Rada poté přijme Rada rozhodnutí po obdržení Evropského parlamentu.

Při sjednávání dohod je Komisi nápomocen Výkonný výbor. Členové výboru jsou pak zodpovědní za příslušné oblasti v přiděleném resortu. Např. náměstek předsedy výkonného výboru je zodpovědný za realizaci Rozvojové dohody z Dauhá.

Na provádění SOP se tedy podílí následující orgány:

- Rada EU
- Parlament EU
- Komise
- Výkonný výbor

Lze tedy konstatovat, že SOP lze charakterizovat jsou soubor principů a opatření, při jejichž uplatňování se členské země EU rozhodly postupovat jednotně, přičemž delegovaly pravomoci týkající se daných principů a opatření na orgány EU.

Fungování SOP je založeno na tzv. společných obchodně technických režimech, v rámci kterých jsou stanovena společná pravidla pro dovoz a vývoz, jimiž se členské státy Unie musí řídit.

⁹ Podrobněji k této problematice viz FOJTÍKOVÁ, LEBIEDZIK, 2008.

Vývozní
politika

Vývozní politika. Nařízením Rady EU z roku 1969 přijata společná vývozní politika. Ta stanovila, že vývoz běžného zboží je třetích zemí je neomezený. Členskými státy se však dává možnost za určitých okolností vývoz některých komodit (např. deficitních surovin) omezit. Navíc Komise může vydat opatření, jímž omezuje vývoz v celé EU.

Vývozní politika rovněž má podporovat exportní možnosti domácích podniků a nebo aspoň ochraňovat stávající podmínky pro exportní expanzi. Již v Římské smlouvě byla ve čl.112 zakotvena potřeba harmonizovat systém podpor poskytovaných členskými státy na vývoz do třetích zemí. Obdobně byla podmínky upraveny i v Amsterodamské smlouvě (revizi Římských dohod) v roce 1997. Osud uvedeného článku však nebyl dosud naplněn.

Nejdůležitější součástí vývozní politiky je **poskytování exportních úvěrů** a jejich pojišťování z veřejných prostředků. Zásady poskytování těchto exportních úvěrů se opírají o Konsensus OECD, v němž jsou stanoveny podmínky jejich poskytování pro jednotlivé skupiny zemí. Používání těchto nástrojů je však plně v rukou členských zemí a EK si ponechává pouze koordinační úlohu při jejich používání. Uvedenou problematikou se zabývá **Pracovní skupina Rady EU pro exportní úvěry**.¹⁰

Dovozní politika. Společná pravidla pro dovozy pokrývají tzv. sektorová opatření, což je společný postup vůči některým skupinám zemí. A společné postupy při používání restriktivních opatření vůči dovozům ze třetích zemí. Ze společných pravidel jsou vyňaty textilní výrobky a zemědělská produkce, které se řídí jinými pravidly.

3.2 Smluvní nástroje

Smlouvy a
systém
preferencí

Nástroje používané v rámci Společné obchodní politiky rovněž členíme na smluvní a autonomní, s tím že v případě EU můžeme zaznamenat některé zvláštnosti. V případě smluvních nástrojů je to sepjetí uzavírání obchodní smlouvy se systémem preferencí.

Obchodní smlouvy jsou uzavírány s jednotlivými zeměmi nebo skupinami zemí (regionálními ekonomickými integracemi) jako bilaterální dohody, nebo jsou uzavírány mnohostranné dohody zejména v rámci WTO. Základním rysem uplatňování smluvních nástrojů je jejich regionální diferencovanost.

Podstatou preferenčního systému je umožnit přístup na vnitřní trh EU za zvýhodněných podmínek. Preference mohou mít podobu preferenčního cla, preferenční celní kvóty nebo sezonní preferenční kvóty. Preference jsou poskytovány na dovoz určitých výrobků z konkrétní země nebo skupiny zemí. Zásadní charakteristikou je, že jsou to zvýhodnění nad a mimo rámec doložky nejvyšších výhod.

Z ohledem na míru poskytovaných preferencí lze smlouvy, které EU uzavřela nebo uzavírá vymezit následující typy smluv:

Smlouva o evropském hospodářském prostoru (EHP), kterou EU uzavřela v roce 1994 se zeměmi ESVO a to Islandem, Lichtejnštejnskem a Norskem. EHP je prostorem

Smlouva o
EHP

¹⁰ K tomu byly vydány následující dokumenty: Směrnice rady EU 1998 o harmonizaci pojištění, Rozhodnutí Rady EU 2000 o Ujednání OECD o exportních úvěrech, Rozhodnutí rady EU2006 o konzultační povinnosti k exportním úvěrům, Sdělení komise 1997 o pojištění exportních úvěrů, Sdělení Komise 2009 k dočasnému rámci státní podpory.

bez vnitřních hranic, kdy se uvedené země ESVO zavázaly k aplikaci principů a zásad jednotného vnitřního trhu na svém území. Kromě volného pohybu zboží, osob, služeb a kapitálu jsou dalšími oblastmi spolupráce výzkum a vývoj, statistika, vzdělávání, sociální politiky, životní ochrana, ochrana spotřebitele, turistika, malé a střední podniky, kultura a informační a audiovizuální služby. Naopak obchodování se zemědělskými výrobky nadále podléhá speciálnímu režimu.

*Smlouva o
celní unii*

Dalším typem smlouvy, který EU uzavírá je **smlouva o celní unii**, kdy jsou odstraněna cla a ostatní překážky ve vzájemném obchodě a současně je uplatňována společné clo proti třetím zemím. Tu EU jako celek uzavřela s Tureckem, Andorou a San Marinem. V případě Turecka jsou ze smlouvy vyňaty zemědělské výrobky a uhlí a ocel (v jejich případě se obchod uskutečňuje na úrovni zóny volného obchodu (neuplatňuje se v jejich případě společný celní tarif).

Nejčastější formou smlouvy je **Smlouva o vytvoření zóny volného obchodu**. Jejím obsahem

*Smlouva
o zóně
volného
obchodu*

je vzájemné odstranění cel a jiných překážek pro pohyb zboží. Tu uzavřela EU s celou řadou zemí. Např. s Chile, Chorvatskem, Izraelem, Jihoafrickou republikou, Jižní Koreou, Makedonií, Mexikem, Palestinou a Švýcarskem. Volný obchod realizuje EU rovněž se zeměmi Maghrebu (Alžírsko, Maroko, Tunisko) a zeměmi Mashreku (Egypt, Jordánsko, Libanon, Sýrie).¹¹

Zvláštním typem smlouvy o zóně volného obchodu jsou tzv. Asociační (evropské) dohody, které spojují vznik zóny volného obchodu s přípravou na vstup do EU (v daném případě smlouva s Chorvatskem).

*Dohody o
partnerství a
spolupráci*

Dalším typem dohody jsou **Dohody o partnerství a spolupráci**. Tyto dohody jsou uzavírány obvykle se zeměmi, které nejsou členy WTO. Při jejich uzavírání se poskytují preference na základě vzájemných výhod. Tyto dohody byly uzavřeny s Ruskem a dalšími členskými státy Společenství nezávislých států (CIS – Commonwealth of Independent States).

EU poskytuje preference také jednostranně formou **smluvních preferencí**, které jsou zakotveny v příslušných smlouvách např. **Dohody z Lomé /Cottonu** uplatňované vůči zemím

GSP

AKT. Navíc však EU poskytuje i autonomní jednostranné preference všem zemím zařazených do **Všeobecného systému preferencí** (GSP- Generalised System of Preferences). Tento systém byl zaveden v souladu se závěry UNCTAD od 1.7.1971. Jedná se o složité schéma koncesí, jež jsou poskytovány selektivně podle jednotlivých skupin RZ. Zboží spadající pod GSP je na celní teritorium EU dováženo bezcelně s výjimkou textilu a agrárních produktů (u textilních výrobků činí celní zátěž 85%).

Týká se to rovněž zemí, s nimiž EU podepsala tzv. **stabilizační dohody** (Albánie a země bývalé Jugoslávie mimo Slovinska a Chorvatska).

Prohloubením uvedeného preferenčního systému byl závazek EU zrušit s platností od 5.3.2001 všechna cla a kvóty na dovoz ze 48 nejchudších zemí světa. Tato okamžitá liberalizace se však netýká rýže, cukru a banánů. Zde došlo k liberalizaci po určitém přechodném období k 1.7.2009.

¹¹ Na základě tzv. Barcelonského procesu z roku 1995 bylo cílem EU v této oblasti vytvořit do roku 2010 Středozevní zónu volného obchodu. Tato zóna měla zahrnovat čtyřicet zemí dvou kontinentů a měla by pokrývat nejen obchod se zbožím, ale i se službami.

Nejnižší úroveň preferencí představuje obchod realizovaný na základě standardních **obchodních smluv** uplatňujících národní zacházení a doložku nejvyšších výhod, kterou si navzájem poskytují členové mnohostranného systému v rámci WTO. Jedná se o obchod mezi EU a HVZ jako jsou Austrálie, Kanada, Japonsko, Nový Zéland, Singapur a USA. Obdobně je upraven i obchod mezi EU a Čínou.

Obchodní
smlouva

Regionální diferenciaci společné obchodní politiky. Obchodní politika EU má výrazný regionální aspekt, který je dán mimo jiné tím, že členské země EU mají řadu zájmů a závazků zejména v zemích rozvojového světa, které byly dříve koloniemi členských zemí. Vůči členským zemím OECD, tj. vůči hospodářsky vyspělým zemím uplatňuje „tradiční“ obchodní politiku danou rámcem OECD a WTO, postavenou na obchodních smlouvách. Vůči ostatním zemím doplňuje tyto nástroje o různé formy rozvojové pomoci. Ta je pak v závislosti na vyspělosti daného regionu a specifických zájmech EU diferencovaná.

Regionální
diferenciaci

Společná obchodní politika je diferencovaná podle následujících regionů:

1. Subsaharská Afrika
2. Asie
3. Latinská Amerika
4. Karibik
5. Středomořské země a jižní Evropa
6. Severní Afrika
7. Tichomoří a Oceánie
8. Střední a východní Evropa¹².

3.3 Autonomní nástroje

Za autonomní nástroje jsou v případě SOP považována všechna opatření, která se týkají dovozu a vývozu zboží a která EU uplatňuje mimo rámec smluvních závazků vůči třetím zemím a používá je jednostranně. Tyto nástroje členíme na tarifní a netarifní a ty pak dále můžeme členit na obranné a ofenzivní.

3.3.1 Tarifní nástroje EU

Základním tarifním nástrojem je společné clo¹³ vůči nečlenským zemím, které bylo zavedeno již v roce 1968 na základě zprůměrování dosavadních cel. V dalších letech docházelo k postupnému snižování společného celního tarifu na základě jednání GATT.

¹² Z těchto regionů se pak EU zvláštní pozornost věnuje zemím skupiny AKT/ACT, tedy regionům 1,4, a 7. Podrobněji k jednotlivým typům smluv a regionální diferenciaci SOP viz CIHELKOVÁ,2003.

¹³ Clo představuje i jeden ze zdrojů společného rozpočtu. Členské státy odvádějí do společného rozpočtu 75% z hodnoty vybraných cel a 25% příjmů si ponechávají na pokrytí administrativních nákladů spojených s celním odbavením zásilky.

Celní sazebník
Společenství

Základem SOP je pak **Celní sazebník Společenství** (CCT – Common Customs Tariff).

Celní sazebník společenství obsahuje popis zboží a výši a typ cla, která jsou k němu přiřazena. Zboží je označováno prostřednictvím **Kombinované nomenklatury**, která vychází z mezinárodního systému označovaného jako **Harmonizovaný systém číselného označení zboží**. Tento systém umožňuje vést statistiku mezinárodního obchodu, vést jednání o liberalizaci obchodu či řešit obchodní spory.

Kombinovaná
nomenklatura

Podle Kombinované nomenklatury je zboží v celním sazebníku rozděleno do XXI tříd a 99 kapitol, přičemž kapitoly 1-24 se týkají zemědělských výrobků a ostatní kapitoly průmyslových výrobků. Celní sazebník je publikován každoročně Úředním věstníku Společenství. Každému výrobku je přiřazen číselný kód, kde je na prvních šesti pozicích dán kód Harmonizovaného systému, na dalších dvou pozicích je kód Kombinované nomenklatury. Doplnění kódu na desetimístnou číslici je již v kompetenci členské země, které mohou uplatnit další hlediska jako např. znak pro daň z přidané hodnoty, či spotřební daně.

Vedle celního věstníku je v EU zaveden systém TARIC (Tarif Intégré Communautaire), který je v elektronické podobě a vedle aktuálních celních sazeb poskytuje informace o platné legislativě Společenství.¹⁴

Od něj je odvozen rozsáhlý systém preferencí v obchodě s RZ a s pásmy volného obchodu (např. s kandidátskými zeměmi v rámci ED). Společné clo je v podstatě aplikováno jen na několik zemí, s nimiž má EU vzájemné vztahy upravené pouze standardní obchodní smlouvou (viz smluvní nástroje).

EU uplatňuje pouze dovozní cla a to v souladu se svými smluvními závazky. Pro stanovení výše cel se používá jak clo hodnotové tak specifické, ale i kombinované smíšené i variabilní. Celní sazby může EU zvyšovat jen v souladu s pravidly WTO, neboť se EU zavázala ke 100% celní vázanosti. To znamená, že může zvýšit clo jedině tehdy, pokud poskytne kompenzaci snížením cla v jiné oblasti.

Dalšími nástroji, které uplatňuje EU v souvislosti se cly jsou:

- **Celní kvóta** - celní zvýhodnění je poskytováno do určitého dohodnutého objemu zboží. Po překročení sjednaného objemu je dovoz automaticky zatížen clem. Uvedená celní kvóta může být jak smluvní tak preferenční.
- **Celní strop** – po vyčerpání dohodnuté kvóty není clo zaváděno automaticky, ale závisí na rozhodnutí EK, které je podmíněno momentální situací na trhu.
- **Tarifní kvóta** – znamená uvalení cla po vyčerpání kvóty, ale na vyšší úrovni, než by činila jeho smluvní sazba. Toto opatření se uplatňuje v případě probíhajícího sporu (např. antidumpingového řízení).

3.3.2 Netarifní nástroje EU

Základní netarifní opatření, která EU uplatňuje, patří kvantitativní restriktce, technické překážky a stanovení původu zboží. Někdy se v této souvislosti hovoří o neviditelných překážkách obchodu.

¹⁴ V ČR jsou umístěny příslušné informace na webovských stránkách Celní správy ČR

Kvantitativní restrikce spočívají ve stanovení dovozní kvóty s tím, že je nutno žádat o dovozní licenci. EU používala tento nástroj v prvních dvaceti letech existence, později je do značné míry nahradily **autolimitační dohody**, v nichž dovozce dobrovolně omezuje dovážená množství výrobků. Nicméně u některých citlivých položek (textil, ocel) je používá dosud zejména vůči zemím SVE. Vůči ostatním zemím WTO byla obecně zrušena nařízením Rady ministrů 7.3.1994. EU však klade velmi přísné požadavky veterinární a fytosanitární na dovážené zemědělské produkty, kterých však může být použito k omezení dovozu.

Kvantitativní restrikce

Technické překážky. EU ve své SOP dbá na dodržování Dohody o technických překážkách, která byla uzavřena v rámci WTO. Technické normy a standardy uplatňuje EU velmi striktně.

Technické překážky

Dovážejícím zemím nezbyvá než se požadavkům EU přizpůsobit a zapojit se do evropského systému normalizace, který zabezpečují organizace : CEN (Comité European de Normalisation – *Evropský výbor pro normalizaci*), CENELEC (Comité European de Normalisation Electrotechnique – *Evropský výbor pro elektrotechnickou normalizaci*), ETSI (European Telecommunications Standards – *Evropské telekomunikační normy*). Akceptování požadavků EU ze strany dovozců by mělo umožnit uzavření dohody o vzájemném uznávání technické shody, která orgánům nečlenských zemí umožňuje vystavovat certifikáty uznávané orgány EU.

Stanovení původu zboží. Jedná se o celní proceduru, která se může rovněž stát zdrojem značných problémů pro dovozce. Podstatou této procedury je požadavek jednoznačného stanovení země původu zboží, aby mohlo být stanoveno clo. V některých celních režimech může být zboží částečně upraveno na území jiné země. Jde o to, aby daný výrobek byl na území smluvního partnera zcela získán, nebo aby zde prodělal dostatečné opracování. Kriteřiem přiznání původu je většinou změna tarifního čísla (na úrovni čtyřmístného členění celní nomenklatury) všech komponentů vstupujících do výrobku.

Stanovení původu zboží

Cílem opatření je, aby se na území EU nedostalo zboží ze země, vůči níž jsou uplatňovány vyšší celní tarify a to cestou přepracování v zemi, proti níž jsou uplatňována nižší cla, přičemž by prodělal jen nepatrné změny (např. přebalení).

Pro země EU, ESVO, CEFTA, a Turecko pak platí od roku 1997 tzv. **panevropská kumulace původu zboží**, což značně zjednodušuje prokazování původu zboží pro obchodní partnery v členských zemích EU.

3.3.3 Obranné a ofenzivní nástroje

Obranné nástroje (TID – Trade Defence Instruments) se používají za účelem zajištění spravedlivého obchodu a ochrany zájmů Společenství. Jejich aplikace je v souladu s pravidly WTO. Evropská unie používá následující obranné nástroje:

- Antidumpingová opatření
- Vyrovnávací opatření
- Obchodně politická ochranná opatření
- Mechanismus obrany před nedovolenými překážkami obchodu.

Antidumpingová opatření

Antidumpingová opatření mají podobu přijetí antidumpingového cla. Ta jsou přijímána na základě antidumpingového řízení proti dovozcům výrobků, které jsou prodávány na trhu Společenství za ceny nižší, než je cena na

domácím trhu vývozce (dumpingová cena).

Antidumpingové řízení je obvykle iniciováno na základě písemné stížnosti dotčených podnikatelských subjektů nebo i členského státu. Během něho musí být prokázán výskyt dumpingu a vyčíslena újma unijnímu průmyslu. Vyšetřování provádí Komise, která je oprávněná přijmout předběžná opatření. Konečné **antidumpingové clo** může uvalit jen Rada EU. Při rozhodování o uvalení cla se bere zřetel na celkové zájmy Společenství. Zahájení a ukončení šetření (které by mělo trvat maximálně patnáct měsíců) je zveřejňováno v Úředním věstníku Společenství.

Vyrovňovací
opatření

Vyrovňovací opatření jsou poskytována tehdy, jestliže vlády třetích zemí poskytují svým výrobcům dotace, čímž snižují jejich výrobní náklady a cenu a ohrožují tak unijní výrobce produkuje tytéž výrobky ale za vyšší cenu.

Dotace musí mít charakter vývozní dotace a zahrnuje všechny fáze realizace výrobku.

V případě, že se prokáže, že vývoz byl subvencován, uvalí Rada EU na dovozy **vyrovňovací clo**. Postupy šetření a přijímání opatření jsou obdobné jako u antidumpingového řízení.

Obchodně politická opatření jsou uplatňována vůči členům WTO v případech, kdy dochází k dovozu určitých výrobků v takové míře a za takových podmínek, že to způsobuje unijnímu výrobnímu odvětví. Ochranná opatření mohou mít podobu množstevních restrikcí (kvót), nebo sledování dovozu. V tomto případě je zboží možno dovážet na trh Společenství jen na základě automatických dovozních licencí. Ochranná opatření jsou posuzována případ od případu a mohou být přijata na základě iniciativy Komise nebo členského státu.

Obchodně
politická
opatření

Mechanismy obrany před nepovolenými překážkami obchodu (TBR- Trade Barriers Regulation) představují ofenzivní nástroj, který má odstraňovat překážky při obchodování se třetími zeměmi. Jsou uplatňovány na základě podezření, že některý z výrobců Společenství se na trhu třetí země setká s překážkami, které omezují jeho vstup na zahraniční trh. Na základě stížnosti se snaží Komise případ vyřešit na základě dvoustranných či mnohostranných jednání. Výsledkem může být uvalení dovozních cel či kvantitativních restrikcí na export z dané třetí země.

TBR

K ofenzivním nástrojům bychom mohli řadit i podporu exportu, ale ta není součástí SOP.

3.3.4 Společná zemědělská politika a SOP

Ze společného přístupu k zahraničnímu obchodu je vyňata zemědělská produkce. Obchodování s ní je řešeno v rámci Společné zemědělské politiky a zvláštním celním tarifem.

Regulace dovozu a vývozu zemědělské produkce působí jako kompaktní celek a působí protekcionisticky proti dovozům. Společná zemědělská politika EU velmi výrazně ztěžuje přístup zemědělských produktů, konkurujících domácí produkci z třetích zemí na trh EU. Využívá vstupní a referenční ceny, které mají zabránit, aby se v Unii prodávaly zemědělské produkty za nižší ceny, než kolik činí ceny garantované evropským zemědělcům. K podobným účelům slouží sezónní cla, která jsou uvalována v období, kdy by mola produkce z dovozu konkurovat produkci v EU.

Významným instrumentem jsou exportní subvence, které slouží k vyrovnání rozdílů mezi úrovní cen na světovém trhu a na trhu EU, čímž umožňuje export zemědělských přebytků na světových trzích. Produkce EU pak konkuruje produkci rozvojových zemí.

Zemědělská politika je natolik citlivá, že ani v obchodních smlouvách se třetími zeměmi, jimiž se zakládá např. vytvoření zóny volného obchodu (např. Evropské dohody se zeměmi SVE), není EU ochotna k velkým ústupkům, které by mohly ohrozit prováděnou společnou zemědělskou politiku.

Protekcionalistický přístup k dovozu a vývozu zemědělské produkce ze strany EU je jedním z problémů, které vedly k zbrzdění vyjednávání o další liberalizaci světového obchodu. Stály u problémů s ukončením Uruguayského kola GATT a jsou v pozadí i neukončeného Katarského kola WTO.

3.4 Evropská unie a mezinárodní organizace

Evropská unie a její členské země se účastní činnosti mezinárodních organizací, které se zabývají problematikou mezinárodního obchodu. Jedná se především o následující organizace:

- Konference OSN o obchodu a rozvoji,
- Evropská hospodářská komise OSN,
- Světová obchodní organizace,
- Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj

EU a UNCTAD **Konference OSN o obchodu a rozvoji** (UNCTAD). Členem konference jsou jednak jednotlivé členské země EU, tak EU jako celek. Členské země nejsou vázány jednotným postupem. EU na doporučení UNCTAD aplikuje ve své hospodářské politice systém celních preferencí. Významným výstupem se zapojení v UNCTAD je aplikace Všeobecného systému preferencí v SOP EU.

EU a EHK **Evropská hospodářská komise OSN**. Sdružuje jednak stávající členské země EU, jednak členské země SNS, země jihovýchodní Evropy ale i USA a Kanadu. Členské země vystupují v orgánech EHK samostatně, nebo za ni může mluvit i zástupce předsednické země EU. Stanoviska nejsou striktně koordinována jako je tomu v případě WTO. EHK poskytuje analýzy a doporučení pro hospodářskou politiku, ale hlavně se soustřeďuje na normy, standardy a konvence za účelem usnadnění obchodu v regionu i mimo něj.

EU a WTO **Světová obchodní organizace**. Evropská unie a její členské země zaujímají ve WTO zvláštní postavení, které je dáno tím, že jak EU, tak členské země jsou plnoprávními členy této organizace. Z toho vyplývají následující skutečnosti:

- Mnohostranných jednání se účastní jednak ministři členských zemí EU a také předseda Komise EU.
- Při negociačních ve WTO vystupuje EU jako jeden celek, uplatňuje jednotnou pozici v projednávaných otázkách. Tento přístup je dán společnou obchodní politikou.
- Při rozhodování, kdy negociace nejsou zakončeny konsensem, ale dochází k hlasování, disponuje každá členská země jedním hlasem, avšak členské země jsou vázány společným postojem.
- Každý člen WTO má svou vlastní listinu koncesí a závazků. Členské země EU však mohou přijímat mnohostranné závazky jen v souladu se SOP.

- V obchodních sporech, které jsou řešeny na půdě WTO v případě, kdy EU vystupuje jako žalobce, jsou navrhovaná opatření uplatňována všemi zeměmi Společenství. V případě, kdy vystupuje EU jako strana žalovaná, musí být uvalena příslušná opatření na všechny členské země, případně jen na některou z nich.
- Každý člen WTO přispívá každoročně na činnost WTO příslušnou stanovenou částkou a to ze svého národního rozpočtu. Z rozpočtu EU nejsou financovány žádné aktivity WTO.

EU patří k těm členům WTO, které prosazují liberalismus ve světovém obchodě a ve své praxi realizuje mnohostranná ujednání, která vznikla na půdě WTO nebo dříve v rámci jednání GATT. Nicméně společná zemědělská politika EU a její dopady na SOP jsou příčinou, která vedla a nadále vede k problémům prohlubování liberalizace světového obchodu. Už jednání Uruguayského kola naznačila problémy vyplývající z malé ochoty některých členských zemí měnit společnou zemědělskou politiku a především omezovat subvence na export zemědělských plodin. Ještě ostřeji se daný problém objevil při jednání Katarského kola WTO.

Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj. V obchodní politice EU koordinuje uplatňování tzv. konsensu OECD v členských zemích (viz Rozhodnutí Rady ze dne 22.12.2000, kterým se nahrazuje rozhodnutí ze 4.4.1978 o uplatňování některých pravidel v oblasti státem podporovaných vývozních úvěrů). V OECD nejsou zastoupeny všechny členské země EU (Litva, Lotyšsko, Kypr, Malta a Rumunsko a Bulharsko), Estonsko a Slovinsko byly přijaty až v roce 2007. Nicméně zásady přijaté v rámci OECD jsou platné pro všechny členské země EU.

EU a OECD

K prosazování svých názorů využívá OECD zejména kodexy, deklarace, úmluvy, směrnice, které mají převážně doporučující charakter.

Shrnutí

- SOP lze charakterizovat jako soubor principů a opatření, při jejichž uplatňování se členské země EU rozhodly postupovat jednotně, přičemž delegovaly pravomoci týkající se daných principů a opatření na orgány EU. Společná obchodní politika se opírá o prosazování jednotných zásad v oblasti celních sazeb, uzavírání celních a obchodních dohod, týkajících se obchodu zbožím a službami, obchodních aspektů duševního vlastnictví, přímých zahraničních investic, sjednocování liberalizačních opatření, vývozní politiky a opatření na ochranu obchodu, jako jsou opatření pro případ dumpingu a subvencování. Společná obchodní politika je prováděna v rámci zásad a cílů vnější činnosti Unie.
- Nástroje používané v rámci SOP se člení na smluvní a autonomní. Používané smluvní nástroje jsou spojeny s různou mírou poskytování preferencí. Nejvyšší míru preferencí poskytují sestupně za sebou Smlouva o EHP, následované smlouvami o celní unii a pak smlouvami o zóně volného obchodu či asociační smlouvy. V těchto smlouvách jsou poskytovány výhody vzájemně. Dalšími dohodami jsou Dohody o partnerství či stabilizační dohody, kde EU poskytuje výhody jednostranně obvykle v rámci Všeobecného systému preferencí. S HVZ uzavírá obchodní smlouvy opírající se o doložku nejvyšších výhod. Uzavírání dvoustranných a mnohostranných dohod se výrazně regionálně odlišuje.
- Autonomní nástroje používané v rámci SOP se člení na tarifní a netarifní. K tarifním nástrojům patří především Celní sazebník společenství a dále používané celní kvóty. Celní

stropy a tarifní kvóty. K netarifním nástrojům patří především kvantitativní restrikce, technické překážky a stanovení původu zboží. Zvláštní skupinu netarifních nástrojů tvoří obranné a ofenzivní nástroje, k nimž patří především antidumpingové opatření, vyrovnávací opatření a tzv. obchodně politická opatření. Významnou roli hraje Mechanismus obrany před nepovolenými překážkami obchodu (TBR).

FOJTÍKOVÁ L, LEBIEDZIK, M.: Společné politiky Evropské unie, historie a současnost se zaměřením na Českou republiku., vyd.I., Praha: C.H. Beck, 2008,179 s. ISBN 978-80-7179-939-9

CIHELKOVÁ E. Vnější ekonomické vztahy Evropské unie, vyd. I, Praha: C.H.Beck, 2003, 709 s., ISBN 80-7179-804-5 .

Konsolidované znění Smlouvy o Evropské unii a Smlouvy o fungování Evropské unie, Rada EU, Brusel,2008. URL: <http://consilium.europa.eu/uedocs/emsUpload/st06655.cs08.pdf>

4. Podpora exportu

V rámci této kapitoly:

- se dovíte, co je proexportní politika
- seznámíte se mezinárodními pravidly podpory exportu
- poznáte standardní instituce na podporu exportu na příkladu ČR
- a seznámíte i s dalšími možnostmi jak podporovat export

4.1 Význam podpory exportu a proexportní politika

Zahraniční obchod každé země tvoří export a import zboží a služeb. Jejich objem a struktura vymezuje postavení země ve světové ekonomice. Z hlediska cílů hospodářské politiky však větší význam pro růst a rozvoj země přináší schopnost exportovat. Neboť jedině export zboží a služeb umožňuje dovézt ty statky a služby, pro jejichž produkci nemá země předpoklady (respektive má horší předpoklady než ostatní země).

Význam exportu pro ekonomiku je dále spojen jednak s její velikostí, jednak s její ekonomickou úrovní. Vliv exportu, respektive exportních odvětví na růst ekonomiky malých rozměrů, jakou je např. ČR, je mnohem vyšší, než u ekonomiky větších rozměrů. Projevuje se to tím, že míra otevřenosti malých ekonomiky je mnohem vyšší, než u ekonomik velkých (viz dále v kap.). U zemí, které jsou na nižší ekonomické úrovni je pak růst exportu, jejich proexportní orientace, jedinou reálnou možností, jak dosáhnout ekonomiky vyspělejší, jak ukazuje příklad zemí jihovýchodní Asie¹⁵

¹⁵ Podrobněji viz LEBIEDZIK, NEZVAL, MAJEROVÁ, Světová ekonomika

Velkost a dynamika exportu je rovněž významnou informací zejména pro investory, kteří ve vývoji exportu, jeho výši a dynamice, vidí především schopnost zemí uhrazovat své dluhy. To vše jsou důvody, které vedou k tomu, že téměř každá země podporuje export a vytváří proexportní politiku. Výjimkou jsou ty země, které se orientují na autarkii, nebo se od světové ekonomiky izolují (viz např. Severní Korea).

Proexportní politika představuje řadu nástrojů, jimiž se stát snaží podnítit domácí výrobce k zvyšování exportu. Tato politika může mít jednak podobu různých podpor a zvýhodnění. Jejím cílem je vytvořit klima příznivé pro export. Zde je nutno připomenout, že mnohé nástroje podpory mohou být odmítány jako nekalá konkurence, jinými zeměmi. K běžným nástrojům patří:

Proexportní
politika

- vývozní prémie (vyplácené státem za prokázaný vývoz),
- celní restituce (vrácení cla),
- osvobození od vnitřních daní,
- státní záruky na úvěr (stát garantuje vývozcům jejich pohledávky v případě nedobytnosti),
- vládní vývozní úvěry (úvěr poskytuje vláda vývozní země jiné zemi s podmínkou, že úvěr bude užit na nákup zboží vývozní země),
- státní záruky za instituce poskytující záruky a pojištění exportních úvěrů,
- státní příspěvky na modernizaci exportních odvětví atd.

K nežádoucím nástrojům podpory pak patří především subvence výroby, nebo subvence vývozních cen.

Exportní politika se projevuje i ve vytváření nebo podpoře institucí, které poskytují služby, jež tuzemským firmám usnadňují průnik na zahraniční trhy. Tyto instituce jsou zaměřeny na následující činnosti:

- finanční podpora exportu
- technická pomoc
- informační a poradenské služby pro exportéry
- výchova pracovníků pro zahraniční obchod.

Pro podporu zahraničního obchodu slouží i investice do dopravní infrastruktury, modernizace spojových sítí, výstavba překladišť a skladů, kontejnerových terminálů, ale i opravárenských kapacit pro dopravní prostředky. Téměř v každé zemi existuje celá řada institucí, které mají obdobnou funkci, jak bude popisováno níže na příkladu České republiky. Mnohé z těchto institucí navzájem spolupracují a vytváří mezinárodní seskupení.

Jak je patrné, tvoří proexportní politiku celá řada nástrojů, které mají jediný cíl, dosáhnout růstu exportu země. Používání některých nástrojů je upraveno mezinárodními dohodami, ale celkově je proexportní politika v rukou jednotlivých zemí. Ani v rámci SOP EU se výrazněji sjednocení proexportní politiky neprosadilo.

Proexportní orientace náleží v tržních ekonomikách k důležitým rysům hospodářské politiky. Zejména výrazné je to u relativně menších ekonomik, kde je zapojení do světové ekonomiky intenzivní. Ve všech případech však platí, že zájem státu o výsledky exportu objektivně souvisí se zájmem na vývoji platební bilance, jakožto výrazu vnější rovnováhy ekonomiky. Vlastní proexportní politiku je nutno považovat za doplňkový nástroj hospodářské politiky, který slouží k usnadnění přístupů na trhy ostatních zemí a k částečnému krytí zvýšených rizik spojených se zahraničním obchodem.

Systémy státních podpor exportu neprošly v hospodářsky vyspělých zemích stejným vývojem, což se odráží i v rozdílném uspořádání institucí tak i podmínkám v přístupu k veřejným zdrojům. Pro všechny země je však charakteristická komplexnost poskytovaných služeb umožňující zainteresovaným tuzemským firmám využívat pomoci státu v každé fázi vývozu. Charakteristickým rysem proexportních politik v HVZ od druhé poloviny 80.let je omezování přímých podpor vývozu ve prospěch nepřímých podpor při důslednějším prosazování zásad volné soutěže.

Nástroje k podpoře exportu však nevytváří jen stát, ale i řada nevládních institucí vzniklých z iniciativy podnikatelů, např. obchodní a hospodářské komory. Mnohé z nich pak vytváří vlastní mezinárodní seskupení, které může svou činností ovlivňovat mezinárodní obchodní politiku. V této souvislosti hovoříme o **nevládní podpoře exportu**. Tato nevládní podpora je převážně zaměřena na pomoc konkrétním firmám se snahou usnadnit průběh realizace kontraktu a na usnadnění průběhu jednotlivých procedur spojených s konkrétní transakcí.

4.1.1 Konsensus OECD

V zahraničním obchodě, při projednávání konkrétní transakce je nejdůležitější podmínkou volba způsobu zaplacení (volba platební podmínky). Platí zásada, že pro výrobce (exportéra) je nejvýhodnějším způsobem zaplacení platba předem a pro dovozce naopak platba s co nejdelším odkladem placení (dlouhodobý obchodní úvěr). Mimo to se v zahraničním obchodě uplatňuje zásada, že by zakoupená zařízení měla být zaplacená až svou produkcí. Vyhovět těmto zásadám mohou pochopitelně jen firmy se silným finančním zajištěním. Střední a malé firmy by byly z možnosti uspět v soutěži o příslušnou zakázku ze soutěže vyřazeny, neboť nemohou čekat tak dlouho na zaplacení a navíc nést riziko nezaplacení.

Pochopitelně překonat rozpor v požadavcích exportéra a dovozce na platební podmínku může poskytnutí exportního úvěru bankou a to exportérovi nebo kupujícímu. Banky takovéto úvěry poskytují, ale za tvrdých komerčních podmínek, neboť na sebe přebírají riziko nezaplacení kontraktu. Proto poskytují exportní úvěry jen bonitním klientům.

Poslední možností jak vyhovět uvedeným zásadám je vstup státu do procesu poskytování exportních úvěrů. Aby taková podpora exportu státem nebyla ostatními zeměmi brána jako nástroj nekalé konkurence, došlo na půdě OECD k dohodě mezi členskými zeměmi, jak při podpoře státu postupovat. Nejprve šlo o „džentlmenskou dohodu“ mezi členskými zeměmi OECD, která byla uzavřena v roce 1978. Jednalo se o **Ujednání o pravidlech pro oficiálně podporované vývozní úvěry zemí OECD tzv. konsensus OECD**, který se posléze stal závaznou normou.

Konsensus OECD určuje zejména:

- základní parametry státem podporovaného pojištění a úrokového zvýhodnění
- určuje rozsah veřejné podpory
- postup při jejím udělování
- systém ohodnocování úvěrového rizika země a klasifikace zemí do sedmi kategorií
- maximální dobu splatnosti dle kategorie zboží
- vymezení minimálních úrokových sazeb (CIRR – Commercial Interest Reference Rates)

Konsensus
OECD

- vymezení podmínek pro poskytování vázané pomoci (soft loans) neboli dlouhodobých vývozních úvěrů, kdy projekt schvaluje vláda a část úvěru se pak hradí přímo ze státního rozpočtu
- specifika průmyslových odvětví
- vyloučení pomoci.

Tento základní dokument byl postupně doplněn o :

- Doporučení rady OECD - životní prostředí
- Doporučení rady OECD k zamezení podplácení
- Principy tzv. udržitelného poskytování úvěrů („Sustainable Lending“).

Poslední revize textu konsensu OECD byla přijata v roce 2009 v souvislosti se Sektorovým ujednáním o obnovitelných zdrojích. Sekretariát OECD pravidelně vypracovává seznam států dle rizikovosti teritoria z hlediska návratnosti exportních úvěrů.

4.2 Standardní instituce na podporu exportu v ČR

Utváření proexportní politiky v ČR prošlo krátkým, ale bouřlivým vývojem, pro které bylo charakteristické buď odmítání jakékoliv podpory, nebo poukazování na zkušenosti ostatních vyspělých zemí, které ji v různé míře uplatňovaly. Významné slovo do diskuse pak přinesly samotné výrobní podniky a obchodní podniky, které v éře centrálně plánované ekonomiky narážely na monopol zahraničního obchodu, který realizovaly státní podniky zahraničního obchodu. Po zrušení státního monopolu zahraničního obchodu došlo k přeměně bývalých podniků zahraničního obchodu na tradingové firmy, které na základě komisionářské smlouvy mohly dále obstarávat prodej nebo nákup výrobků pro tuzemské firmy. Tuzemské podniky však ve snaze prosadit se na zahraničních trzích samostatně a ušetřit provizi zprostředkovatelům, ale i na základě předchozí nedůvěry začaly vytvářet samostatná obchodní oddělení. Důsledkem malých znalostí však docházelo k velkým obchodním ztrátám. Výsledkem byla chaotická situace, v níž se v plné nahotě projeví nedostatky nejen na úrovni podniků, ale i na úrovni vlády.

V současné době lze již situaci považovat za situaci v oblasti podpory zahraničního obchodu za relativně stabilizovanou. Státní podpora exportu a formování proexportní politiky je zabezpečena spoluprací ministerstva průmyslu a obchodu (MPO), ministerstva zahraničních věcí (MZV) a ministerstva financí (MF). Jsou vytvořeny příslušné instituce a firmy se naučily využívat jejich služeb. Jedná se o následující státní instituce podporující export:

- Exportní a garanční pojišťovna (EGAP)¹⁶
- Česká exportní banka (ČEB)
- Agentura CzechTrade
- Agentura CzechInvest
- Česká centra.

¹⁶ Vznik exportního financování tj. exportního úvěru a jeho zajištění se státní podporou má svůj předobraz ve vzniku a existenci Export-Import Bank of The United States.

Exportní a garanční pojišťovna. Jedná se o akciovou společnost, jejímiž zakladateli jsou zainteresovaná ministerstva ČR tedy ministerstvo průmyslu a obchodu, ministerstvo zahraničních věcí, ministerstvo financí a ministerstvo zemědělství. EGAP byla založena už v roce 1992. V roce 2005 vznikla dceřinná společnost Komerční úvěrová pojišťovna EGAP a.s., která však není součástí státní podpory. Pro činnost EGAP jsou rozhodující podmínky dohodnuté Konsensem OECD a všemi jeho doplňky a dále tzv. Bernskou unií, což je smlouva mezi členy *Mezinárodní unie úvěrových a investičních pojišťoven*.

Předmětem její činnosti jsou:

- **Pojišťování vývozních kontraktů** proti politickým a komerčním úvěrovým rizikům, včetně jejich zajištění
- Úvěrování z prostředků účelových pojistných fondů
- Uzavírání zprostředkovatelských smluv na sjednání pojištění
- Poskytování protizáruk z pověření státu za české dovozce v případě dovozů garantovaných státem
- Správa prostředků státu určených k podpoře exportu
- Organizačně ekonomické poradenství.

Česká exportní banka. ČEB vznikla v roce 1995 vydělením úvěrové činnosti z EGAP.

ČEB Zaměřuje se financování exportních úvěrů se státní podporou. Ta je zajištěna ze zákona státní zárukou za závazky ČEB. Vzhledem k této záruce je ČEB schopna získat půjčky na finančních trzích v zásadě za stejný rating jako ČNB. Jde o zvýhodněné financování českých výrobců, za podmínek obvyklých v mezinárodní praxi. Zvýhodnění je dáno vyšší úrokové sazbou a dobou splatnosti úvěru.

Zvýhodněné financování se řídí mezinárodními dohodami, podle nichž postupují obdobné banky v zahraničí. Pro činnost ČEB je určující Konsensus OECD. **Zvýhodněné financování** se poskytuje na vývozy, které splňují tato základní kritéria:

- Zboží je vyváženo za komerčních podmínek obvyklých v daném oboru na mezinárodních trzích
- Minimálně 60% hodnoty zboží je českého původu
- Rizika exportu jsou pojištěna u EGAP
- Dovozece zaplatí minimálně 15% hodnoty kontraktu formou akontace nebo platby při dodání
- Zboží je vyváženo na střednědobý nebo dlouhodobý úvěr (minimálně 2 roky, maximálně 10 let)
- Vývozcem je česká právnická nebo fyzická osoba.

CzechTrade. Jednou ze základních podmínek úspěšného exportu je získání potřebných a včasných informací o zahraničních trzích za výhodnou cenu. Ve všech vyspělých ekonomikách je informační servis zajišťován specializovanými

institucemi, které mají status vládní instituce (jsou dotovány až z 90% ze státního rozpočtu). Tyto instituce mají kanceláře po celém světě. Na začátku transformace ekonomiky byla potřeba takové instituce pocíťována, ale její vznik nenalezl podporu. Proto vzniklo v roce 1994 tzv. Infocentrum jako samostatná sekce Centra vnějších vztahů při MPO. Nicméně naléhavá potřeba této organizace vedla v roce 1998 k jeho přeměně v samostatnou organizaci – CzechTrade, jejímž zakladatelem je MPO. CzechTrade je příspěvkovou organizací MPO. Její náplň a provoz se zpočátku realizovala v rámci programu Phare za podpory obdobné organizace španělské. CzechTrade zajišťuje následující činnosti:

- Shromažďování specifických proexportních informací ze zahraničních trhů
- Utváření ucelených informačních souborů jednak o projektech, tendrech a veřejných zakázkách a o podmínkách obchodování na jednotlivých zahraničních trzích
- Plošná distribuce informací mezi exportéry
- Konzultace a semináře
- Zajišťování informací elektronickou cestou.

CzechInvest je státní příspěvkovou organizací, která byla založena v roce 1992. Její hlavní aktivitou je podpora zajištění přílivu přímých zahraničních investic. Vytváří pro zahraniční investory podmínky např. pronájemem prostor, sjednáváním kontaktů s českými podniky apod. Výsledkem přílivu zahraničních investic je především vzestup exportu.

Česká centra (ČC). Jsou samostatnou příspěvkovou organizací MZV. ČC jsou zakládána od roku 1994 v hlavních partnerských zemích. Ve spolupráci se zastupitelskými úřady poskytují servis v oblasti kultury, cestovního ruchu a ekonomiky. Poskytují informace o českých podnicích a organizacích a současně pořádají setkání podnikatelských kruhů České republiky a dané země. K roku 2010 působí Česká centra ve 20 zemích, přičemž v SRN jsou dokonce tři ČC.

4.3 Nevládní instituce podporující export

Vedle státních organizací podporující export existuje celá řada nevládních institucí, které svou činností zcela nebo zčásti napomáhají exportu. Vznikly z iniciativy podnikatelů a nejsou financovány ze státního rozpočtu. I tyto nevládní instituce podporující export, mají většinou svůj vzor či předobraz v obdobných institucích v zahraničí, s nimiž spolupracují. V ČR se jedná zejména o tyto instituce:

- Hospodářská komora ČR
- Asociace exportérů
- Česká podnikatelská reprezentace při EU
- KUPEG úvěrová pojišťovna a.s.
- CzechInvent
- Svaz průmyslu a dopravy.

Hospodářská komora ČR (HK ČR). Jedná se o nevládní organizaci, která však sehrává významné místo jako zdroj informací pro zahraniční obchod. Vznikla v roce 1993, kdy

HK ČR

převzala funkce České obchodní a průmyslové komory. Je členem sdružení evropských obchodních komor Eurochambers a UEAPME (Evropské asociace živnostníků a malých a středních podnikatelů). Hlavním cílem je podporovat opatření, která přispívají k rozvoji podnikání v ČR. Její činnost je v oblasti podpory zahraničního obchodu zaměřena především na tyto oblasti:

- reprezentuje společné zájmy podnikatelů vůči zahraničí, navazuje a rozvíjí styky s obdobnými organizacemi v zahraničí, uzavírá s nimi dohody a zřizuje svá zastoupení v zahraničí,
- vystavuje osvědčení o skutečnostech v právních vztazích, které vznikají v mezinárodním obchodě,
- šíří informace o hospodářství, ekonomických podmínkách a právních předpisech týkajících se hospodářských styků se zahraničím, vydává a rozšiřuje informativní a odborné publikace,
- poskytuje členům komory poradenské a konzultační služby
- vydává vyjádření a odborná stanoviska
- šíří a zabezpečuje propagaci o podnikatelské činnosti členů v zahraničí,
- zřizuje a spravuje instituce na podporu rozvoje podnikání a vzdělanosti,
- podílí se na odborné přípravě k výkonu povolání a podporuje školská zařízení zřízená k tomu účelu,
- může navrhnout na vyžádání rozhodce pro účely rozhodčího řízení na základě smlouvy o rozhodci.

Při HK ČR je zřízen český národní **orgán pro usnadňování procedur v mezinárodním obchodě** registrovaný u EHK po zkratkou FITPRO (Facilitation of International Trade Procedures) Jeho úkolem je vytvářet podmínky a podporovat zavádění efektivních metod v technologii mezinárodního obchodu včetně elektronické výměny dat.

Při HK ČR je rovněž zřízen **rozhodčí soud**, který urychluje řešení sporů plynoucích z obchodních kontraktů. Vykonatelnost nálezů na celém světě je garantována Newyorskou úmluvou o uznání a výkonu cizích rozhodčích nálezů. Tuto úmluvu podepsalo 130 států světa včetně ČR.

HK ČR zprostředkovává svým členům kontakty s partnerskými komorami a konkrétními firmami v zahraničí, umožňuje presentaci firem v zahraničí. Tato činnost je rozčleněna podle zájmových zemí nebo teritorií. Komora organizuje smíšené obchodní komory v cílových zemích, které jsou zájmovými sdruženími komor dvou zemí se státní podporou. Smíšené obchodní komory sbírají a rozšiřují komerční informace, vypracovávají tržní rozbory a poskytují pomoc při navazování a vyhledávání vzájemných obchodních styků.

Organizuje výměnu informací mezi českými podnikateli, kteří se zaměřují na obchod v určitých teritoriích. Poskytují základní informace na základě výměny s obdobnými komorami v zahraničí. Organizuje osobní setkání podnikatelů, přednášky, konference a symposia. HK ČR spolupracuje s **Mezinárodní obchodní komorou** (ICC International Chamber of Commerce).

HK ČR je členem **Asociace středisek světového obchodu** (WTCA – World Trade Center Association), zajišťuje přístup k nadnárodní informační síti WTCA Network, která poskytuje

profilové informace o zahraničních firmách a umožňuje výměnu obchodních informací. Komora se podílela na vybudování střediska World Trade Center v Praze. Činnost střediska má klubový charakter, vstup do něj je možný pouze s kartou WTC. Ta umožňuje využít prostorů, techniky a personálu k provádění obchodní činnosti v dané zemi.

Asociace exportérů je dobrovolným sdružením podle zákona 83/1990 Sb. ve znění pozdějších změn a doplňků. Asociace zastupuje své členy při prosazování společných zájmů, zejména při prosazování průhledného, nediskriminujícího a svobodného podnikatelského prostředí s cílem zachování a zvyšování konkurenceschopnosti tuzemských firem a společností, zejména firem a společností exportních. Asociace jedná s orgány státní správy a s dalšími organizacemi nebo jednotlivci, kteří mohou přispět k prosazení cílů, propaguje své cíle v médiích, organizuje a provádí vzdělávací, společenské a propagační akce zaměřené na dosažení cílů. Asociace má právní subjektivitu a je způsobilá nabývat majetek, práva a závazky.

Česká podnikatelská reprezentace při EU (CEBRE – Czech Business Representation) byla vytvořena Hospodářskou komorou ČR, Svazem průmyslu a dopravy ČR a Konfederací zaměstnavatelských a podnikatelských svazů ČR, aby prezentovala a obhajovala české podnikatelské zájmy před a po vstupu ČR do Evropské unie přímo v Bruselu. K naplnění svého cíle CEBRE získalo podporu Ministerstva průmyslu a obchodu ČR, a to prostřednictvím agentury CzechTrade. V Bruselu působí jako součást obchodně ekonomického úseku Velvyslanectví České republiky v Belgii. CEBRE poskytuje informace o připravovaných rozhodnutích a předpisech EU, školí manažery v evropské problematice, zprostředkovává přímý kontakt s orgány Evropské unie a konečně poskytuje přehled o nabídce všech dostupných podpůrných programů EU pro Českou republiku.

KUPEG úvěrová pojišťovna, a.s. Společnost byla založena dne 31. 1. 2005 rozhodnutím jediného akcionáře, Exportní garanční a pojišťovací společnosti, a.s. (dále jen „EGAP“), je tedy jeho nástupcem. Převzala aktivity krátkodobého komerčního pojištění, které byly do nové společnosti vyčleněny převodem pojistného kmene z EGAP a.s.

Posláním KUPEG je tedy poskytovat ochranu klientům před riziky nezaplacení pohledávek ze strany jejich odběratelů – dlužníků, a to jak v oblasti tuzemského, tak i zahraničního obchodu a takto podporovat rozvoj jejich podnikání a financování obchodu. Kromě základních produktů pojištění pohledávek nabízí též vystavování pojistných záruk – garančních pojistek za smluvní závazky klienta. Zaměřuje se převážně na malé a střední podniky.

CzechINVENT technologická agentura (CzechINVENT Technology Agency) je nestátní nezisková společnost, která byla založena za účelem podpory technologického rozvoje České republiky a jednotlivých firem i fyzických osob v České republice prostřednictvím podpory aplikovaného výzkumu a vývoje, inovací a inovačního podnikání a spolupráce mezi soukromým sektorem a akademickými a výzkumně-vývojovými institucemi.

Svaz průmyslu a dopravy je nestátní dobrovolnou, sdružující zaměstnavatele a podnikatele v České republice. Je největším zaměstnavatelským svazem v ČR,

kteřý reprezentuje rozhodující část českého průmyslu a dopravy. Jeho posláním je ovlivňovat hospodářskou a sociální politiku vlády České republiky s cílem vytvářet optimální podmínky pro dynamický rozvoj podnikání v ČR a hájit společné zájmy svých členů. Mezi jeho priority patří podpora exportu. Za tím účelem organizuje podnikatelské mise do zahraničí, organizuje semináře a konference k problematice zahraničního obchodu, přináší informace o nabídkách a tendrech v zahraničí.

Shrnutí

- Velikost a dynamika exportu představují významný faktor ekonomického růstu a rozvoje ekonomiky. Proto jednotlivé země podporují export specifickou skupinou nástrojů, které označujeme jako proexportní politika. Proexportní politika je v oblasti vládní podpory financování exportu sjednocena tzv. konsensem OECD.
- V České republice představují významné prvky proexportní politiky činnost Exportní a garanční pojišťovny a česká exportní banka, což jsou státní organizace, za jejichž závazky ručí stát. Vedle toho hrají v podpoře exportu výraznou roli agentury Czech Trade a Czech Invest, a Česká centra, které se zaměřují především na poskytování informací potřebných pro realizaci exportu.
- Součástí proexportní politiky je i činnost nevládních institucí, které podporují svou činností export. Nejvýznamnější z nich je Hospodářská komora ČR, která mimo jiné reprezentuje společné zájmy podnikatelů vůči zahraničí, vystavuje osvědčení o skutečnostech v právních vztazích, které vznikají v mezinárodním obchodě, dále šíří informace o hospodářství, ekonomických podmínkách a právních předpisech týkajících se hospodářských styků se zahraničím, rovněž vydává a rozšiřuje informativní a odborné publikace a poskytuje členům komory poradenské a konzultační služby. Vedle ní působí Asociace exportérů a rovněž Svaz průmyslu a dopravy.